

Izvorni znanstveni rad

UDK: 327(497.584Dubrovnik:450Venezia)“1630“

94(497.584Dubrovnik:450Venezia)“1630“

DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/mnlqgc5k2y>

Primljeno: 29.4.2020.

Prihvaćeno: 23.9.2020.

O “DRSKOSTI” DUBROVČANA: MLETAČKO-DUBROVAČKI SUKOB U LJETO 1630. GODINE*

LOVRO KUNČEVIĆ

SAŽETAK: Članak se bavi jednim od najozbiljnijih incidenata između Mletačke i Dubrovačke Republike: sukobom mletačkih galijskih brodova s dubrovačkim naoružanim brodom i tvrđavama ispred grada 28. srpnja 1630. Prvi dio teksta posvećen je detaljnoj rekonstrukciji samog događaja jer ga mletački i dubrovački dokumenti prikazuju na vrlo različite načine. Drugi dio bavi se razdobljem neposredno nakon incidenta, odnosno reakcijama dubrovačke i mletačke vlasti te diplomatskim inicijativama kojima je rezultirao. Konačno, treći dio teksta ispituje značenje i posljedice ovog sukoba, propitujući uvriježenu interpretaciju koja ga vidi kao početak tzv. lokrumske krize. Članak se oslanja na opsežni korpus dosad nepoznatih mletačkih dokumenata koji ne samo da donose niz novih podataka, nego također ukazuju na ozbiljan metodološki problem pri oslanjanju isključivo na dubrovačke diplomatske izvore. Na kraju teksta u cijelosti je objavljen dosad nepoznat izvještaj o incidentu, koji je napisao zapovjednik mletačkih snaga Giovanni Battista Grimani.

Ključne riječi: Dubrovnik, Venecija, diplomacija, 17. stoljeće, Lokrum, sloboda mora

Key words: Ragusa, Venice, diplomacy, seventeenth century, Lokrum, freedom of the seas

* Rad je sufinanciran projektom *Tradicionalizam i inovacije u Dubrovniku od srednjeg vijeka do devetnaestog stoljeća* (HRZZ IP-01-2018-5527).

Lovro Kunčević, viši znanstveni suradnik, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku. Adresa: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Lapadska obala 4, 20000 Dubrovnik. E-mail: lovro.kuncevic@gmail.com.

Uvod

Ovaj tekst bavi se jednim ljetnim popodnevom 1630. godine. Točnije rečeno, bavi se jednim od najozbiljnijih incidenata između Mletačke i Dubrovačke Republike - sukobom mletačkih galija s dubrovačkim naoružanim brodom i tvrđavama pred samim gradom 28. srpnja 1630.¹ Ta epizoda zanimljiva je iz barem dva važna razloga. Za početak, tradicionalno se smatra početkom tzv. lokrumske krize, jednog od najžešćih i najdugotrajnijih diplomatskih sukoba dviju jadranskih republika, tijekom kojeg su Mlečani, na užas dubrovačke elite, svojatali otok Lokrum. No, ta epizoda zanimljiva je i stoga što njena mikro-faktografska analiza ukazuje na nimalo bezazlene, a rijetko isticane probleme prisutne u radu s dubrovačkim diplomatskim izvorima. Ti problemi postaju jasno vidljivi čim se učini očita stvar: naime, čim se dubrovački dokumenti usporede s iscrpnim dokumentima strane provenijencije.

Prvi dio ovog članka posvećen je rekonstruiranju preciznog slijeda događaja - od dolaska galija pred grad do njihova odlaska s Lokruma iduće jutro - pri čemu se iznimno korisnim pokazalo uspoređivanje dubrovačkih i mletačkih dokumenata. Drugi dio bavi se razdobljem neposredno nakon incidenta, odnosno reakcijama dubrovačke i mletačke vlasti te diplomatskim inicijativama kojima je taj incident rezultirao. Konačno, treći dio teksta ispituje značenje i posljedice tog incidenta, u prvom redu propitujući uvriježenu interpretaciju koja ga vidi kao početak lokrumske krize.

Drskost Dubrovčana ili mletačka nasilja: proturječni izvještaji o incidentu

Grimanijev izvještaj mletačkom Senatu

Analizu ovog događaja najbolje je započeti s iznimno zanimljivim, a dosad nepoznatim dokumentom. U Državnom arhivu u Veneciji nalazi se opsežan izvještaj, upućen Senatu Prejasne Republike, koji je o tom incidentu napisao

¹ Najvažniji pregledi ove epizode u historiografiji su: Antonije Vučetić, »Dubrovčani na obrani svog teritorija i slobodne plovidbe prema Mlečanima početkom XVII. vijeka.« *Glasnik dubrovačkog učenog društva "Sveti Vlaho"* 1 (1929): 96-97; Radovan Samardžić, *Veliki vek Dubrovnika*. Beograd: Prosveta, 1983: 83-84; Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808.*, II. Zagreb: NZMH, 1980: 98-99.

njegov protagonist s mletačke strane - Giovanni Battista Grimani, kapetan kretskih straža (*capitano delle guardie di Candia*).² U trenutku sukoba Grimani je zapovijedao trima galijama koje su prolazile kraj Dubrovnika na putu prema Krfu gdje su se trebale sastati s ostatkom mletačke flote.³

Detalji o ranijoj karijeri ovog patricija nisu poznati, ali fragmentarni podaci o njegovim kasnijim službama ukazuju na sposobnog pojedinca koji se uspeo do samog vrha mletačkog državnog aparata.⁴ Grimani je već 1631. godine, kada je bio protagonist novog sukoba s Dubrovčanima, vršio službu kapetana *Golfa* (*Capitano di Golfo*),⁵ a početkom 40-ih godina 17. st. bio je generalni providur Dalmacije.⁶ Tijekom rane faze Kandijskog rata sudjelovao je u pomorskim sukobima u Egeji, što je 1647. kulminiralo njegovim imenovanjem za generalnog

² *Senato, Dispacci, Provveditori da terra e da mar e altre cariche* (dalje: *PTM*), busta 922: bez paginacije ili numeracije, Archivio di Stato di Venezia, dalje: ASV. Transkripcija čitavoga Grimanijevog izvještaja nalazi se na kraju ovog teksta.

³ Mletačka flota okupljala se kod Krfa pod providurom Pisanijem kao mjera osiguranja zbog vijesti da će španjolska flota ući u Jadran. Španjolsko brodovlje trebalo je ući u Jadran kao pratnja princeze Marie Anne, kćeri kralja Filipa III, koja je putovala prema Beču da bi se udala za Ferdinanda III, ugarskog i češkog kralja te budućeg njemačkog cara (vidi pismo mletačkog Senata Grimaniju datirano 19.7.1630, u: *Senato, Deliberazioni, Secreti, Secreti*, filza 143: bez folijacije i paginacije, pisma u kodeksu navedena su kronološki).

⁴ Jedina meni poznata Grimanijeva biografija - ako se tako može nazvati - panegirički je opis njegova sudjelovanja u pomorskim operacijama tijekom Kandijskog rata, koji donosi napuljski autor Lorenzo Crasso u svojoj knjizi o uglednim kapetanima (Lorenzo Crasso, *Elogii di capitani illustri*. Venecija: Combi e Là Nou, 1683: 237-239; dostupno na: https://books.google.hr/books?id=ff6JnQEACAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (pristupljeno 10.2.2020)).

⁵ Nekih godinu dana nakon ovog incidenta, neposredno nakon novog skandala s Grimanijem, dubrovački Senat pisao je Petru Benessi u Rim da su se već odavno žalili na Grimanijevo ponašanje, ali, videći da je u međuvremenu unaprijeđen u kapetana Zaljeva, strepe *che la cosa non si habbi a fermare qui... non che ui siano altri disegni di meno* (*Dubrovačka akta i povelje*, III/1, prir. Jovan Radonić. Beograd: SKA, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, 1939: 349).

⁶ Za Grimanijevu ulogu u modernizaciji mletačke vojske tijekom tog razdoblja, odnosno standardiziranju upotrebe mušketa, vidi: Nikola Markulin, »Vojne inovacije u mletačkoj Dalmaciji 17. i 18. stoljeća.«, u: *Dalmacija u prostoru i vremenu. Što Dalmacija jest, a što nije?*, ur. Lena Mirošević i Vera Graovac. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2014: 80-81. Dubrovačkim vlastima vjerojatno nije bilo svejedno kada su u ljeto 1641. saznale tko je imenovan za novog providura, ali to ih nije spriječilo da mu čestitaju s najsrdajnijim komplimentima (za pismo čestitke Grimaniju, vidi: *Litterae et commissiones Ponentis*, serija 27.6 (dalje: *LP*) sv. 17, f. 184r-v, Državni arhiv u Dubrovniku, dalje: DAD). S druge strane, ni Grimani, čini se, nije pokazao animozitet, nego je uslišio njihovu molbu i naredio oslobađanje jednog zaplijenjenog dubrovačkog broda (*LP*, sv. 17, f. 187r).

kapetana mletačke flote. Na tom je položaju poginuo u ožujku 1648, u oluji koja je zahvatila njegovo brodovlje kod egejskog otoka Psare.⁷

U izvještaju koji je datiran dva dana nakon incidenta, 30. srpnja 1630, Grimani piše da je prolazeći kraj Dubrovnika iz smjera grada čuo artiljerijski pucanj bez kugle te vidio dim - signal koji se među mornarima i vojnicima koristi kada traže pomoć ili žele pregovarati. Stoga je okrenuo galije i veslima savladao snažan maestral, da bi uskoro ugledao manji brod (*fusta ò fregata*) koji se uputio prema stijenama nasuprot Lokrumu.⁸ Želeći provjeriti o kojem se brodu radi - kolale su glasine da su iz Herceg-Novog izišle dvije piratske fuste - zastavom na pramcu galije dao je signal da se plovilo treba približiti da bi ga pregledao. No fusta se oglušila i uskoro se iz nje na stijene kod Sv. Jakova iskrcalo 40-ak naoružanih ljudi. Grimani je potom barkom prema fusti poslao jednog od svojih časnika (*offitali*), ali posada fuste nije mogla obuzdati svoju "drskost" (*temerità*) pa je iz zaklona stijena otvorila vatru na najbližu galiju. Salva iz mušketa ubila je četiri člana posade, ranivši još nekolicinu, a jedan metak prošao je kraj samoga Grimanija i zaustavio se u obrazu nekog časnika (*capo*).

Ne mogavši otpjeti tu uvredu, unatoč nepovoljnom vjetru koji je prijetio da razbije njegovo brodovlje, Grimani je poslao barke s vojnicima sa sve tri galije i uz još žrtava zauzeo fustu. U tom trenutku stigla su dva dubrovačka poslanika i počela drsko prijetiti da će mletačke galije stradati ako fusta ne bude oslobođena. Kada su poslanici odlazili, dubrovačke utvrde otvorile su vatru i neke topovske kugle pale su u neposrednu blizinu mletačkih galija. Ipak, Grimani ističe da se nije dao zastrašiti i da se bez štete s galijama i zarobljenom fustom sklonio od opasnosti, a iz konteksta je jasno da se zaklonio na Lokrum.

Kasnije, kada je bio na tom "otoku koji pripada Vašoj Prejasnosti", došla su dva nova dubrovačka poslanika, izabrana među utjecajnijim patricijima (*doi altri de più principali*). Shvativši svoju pogrešku, oni su napad na galije pripisivali drskosti posade dubrovačkog broda i mahnitosti (*furor*) kaštelana koji je taj dan zapovijedao tvrđavom. Naglašavali su da dubrovačke vlasti duboko žale zbog tog incidenta i molili Grimanija da se ne ljuti, obećavajući da će odmah

⁷ Kenneth Meyer Setton, *Venice, Austria, and the Turks in the Seventeenth Century*. Philadelphia: The American Philosophical Society, 1991: 145-149.

⁸ Iako su fusta i fregata dvije različite vrste broda, Grimani za dubrovački brod koristi oba termina, a tu ambivalentnost zadržavam i u sažimanju njegova izvještaja.

dobiti zadovoljštinu. On je odgovorio da Prejasnu uvijek raduje naklonost njenih susjeda za čiju korist toliko ulaže i čije održanje je zadatak njenih predstavnika, pa im priopćio svoju verziju događaja.

Po Grimanijevim riječima, kada je čuo artiljerijske signale iz smjera Dubrovnika, krenuo je prema gradu i otkrio fustu za koju je mislio da je iz Herceg-Novog jer je bježala od njegovih brodova. U skladu sa svojom dužnošću, pozvao ju je da se zaustavi i podvrgne pregledu signalizirajući s galije i poslavši barku prema njoj. No, u tom ga je trenutku posada galije napala, a uvreda je tim gora što dolazi od "prijatelja i šticećenika" (*amici et dependenti*). Situaciju je dodatno pogoršala paljba s tvrđava, a sve to učinjeno je s ciljem da ga se preplaši i da ga se prisli da se nečasno i sramotno povuče, što se nikada nije dogodilo niti će se dogoditi zbog njegova žara u službi Prejasne Republike. Grimani je potom rekao da će prihvatiti dubrovačke isprike ukoliko mu predaju posadu fuste i kazne onoga koji je s tvrđave pucao na galije. Dubrovački poslanici su odgovorili da su se ljudi s fuste razbježali po brdima, a da se nadzornik artiljerije sakrio pa ga trenutno ne mogu zadovoljiti. Grimani piše da im je odgovorio vrlo općenito i da su od njega otišli zbunjeni, a on se posvetio spašavanju galiija koje je vjeter silovito tjerao na stijene i s kojim se borio tijekom većeg dijela noći.

Kad je svanula zora, uputio se prema Kotoru, a slijedila ga je dubrovačka barka s izaslanicima koja je isplovila iz grada. Dubrovački izaslanici rekli su Grimaniju da imaju naređenje od svoje gospode da ga prate sve dok ne prihvati njihove isprike i ne iskaže im svoju naklonost. Priznali su da je nemoguće opravdati ponašanje posade dubrovačkog broda i da je drskost kaštelana bila ogromna. No istaknuli su da Grimani treba uzeti u obzir poštovanje i odanost dobrih građana Dubrovnika koji su već otvorili istragu koja će sigurno rezultirati strogim kaznama. Što se fuste tiče, rekli su da je ne traže od njega osim kao čin milosti, a ako on smatra drugačije, neka ostane kod njega. Drugim riječima, sugerirali su da je može smatrati svojevrsnom kompenzacijom za ubijene članove svoje posade.

Smatrajući da je u tom trenutku bolje odgovoriti manje oštro, Grimani im je rekao da nije mogao biti gore uvrijeđen, jer je napadnut od Dubrovčana bez ikakvog razloga, štoviše u trenutku kad im je krenuo u pomoć. Naglasio je suverenost Prejasne Republike nad ovim morima, naređenje koje ima da zadrži naoružane brodove kojem god vladaru pripadali, kao i obvezu slabijih da se pokoravaju jačima te blagost kojom se Venecija odnosi prema Dubrovčanima. Istaknuo je da je sve navedeno grubo prekršeno u ovom incidentu, ali da se,

čuvši njihove molbe, odriče kompenzacije za ubijene. Što se tiče zarobljene fregate, upozorio ih je da ona nije više u njegovoj moći, nego o njoj treba odlučiti mletački Senat i stoga će je odvesti u Kotor kod providura. Isto tako, Grimani je izaslanicima naglasio da će Senatu prenijeti njihovo obećanje da će prekršitelji, odnosno posada fuste i kaštelan, biti strogo kažnjeni (da bi kazna bila javna, Grimani Senatu čak predlaže da ih se osudi da služe kao veslači, i to na njegovim galijama). S obzirom na to da je morao otići pridružiti se mletačkoj floti, a kako stvar ne bi ostala nezavršena, Grimani je Dubrovčane uputio na generalnog providura s kojim će realizirati sve što su njemu obećali. Izaslanici su se složili sa svime navedenim i nakon iskazivanja iznimnog poštovanja i podložnosti konačno otišli. Grimani je stigao u Kotor i providuru predao zarobljeni brod - pismu je priložen i kratak inventar svega na njemu - pa se potom uputio prema ostatku flote.

Iako je tekst prilično nejasan, čini se da potkraj pisma Grimani iznosi još jednu ozbiljnu optužbu protiv Dubrovčana. Naime, dodaje da je shvatio da je taj "brigantin" (*brigantino* - možda zaplijenjena fusta/fregata?) onaj koji često lovi brodove u ovom području i pod prijetnjom artiljerije ih vodi u dubrovačku luku, a za sve bivaju okrivljeni oni iz Herceg-Novog. Na samom kraju Grimani sugerira da se dio mletačkog brodovlja pošalje u ove vode jer je navodno u Novom, Ulcinju, Sv. Mauri i Prevezi opremljeno nekih jedanaest fusti koje će se zacijelo odati piratstvu.

Dubrovačka verzija događaja

Dubrovačka verzija priče potpuno je drugačija. Ona se javlja u četiri pisma koja je dubrovački Senat napisao neposredno nakon incidenta: svojim građanima u Veneciji, poklisarima u Istanbulu, mletačkom duždu i, konačno, generalnom providuru Dalmacije.⁹ Fragmentarni podaci o ovom događaju također se mogu pronaći u zapisnicima Senata u razdoblju nakon incidenta, kao i u senatskom pismu Petru Benessi u Rim nekih godinu dana kasnije.¹⁰ No, nedvojbeno

⁹ Navedenim redom ta pisma nalaze se u: J. Radonić, *Dubrovačka akta*, III/1: 342-344 (datirano 1.8.1630); *Litterae et commissiones levantis* (dalje: *LL*), ser. 27.1., sv. 45, f. 111r-112v (datirano 11.8.1630), DAD; *LP*, sv. 15, f. 110r-111r (datirano 1.8.1630); *LP*, sv. 15, f. 111v-112v (datirano 1.8.1630).

¹⁰ Za reference na zapisnike Senata vidi iduće potpoglavlje. Pismo P. Benessi u Rim, datirano 26.6.1631, objavljeno je u: J. Radonić, *Dubrovačka akta*, III/1: 347-351.

najvažniji dokument s dubrovačkom verzijom događaja predstavlja opsežan proces koji je Malo vijeće po nalogu Senata sastavilo u danima nakon incidenta. Taj dosad nepoznati dokument bio je priložen spomenutim pismima za dužda i generalnog providura, a njegova jedina poznata kopija nalazi se u mletačkom arhivu.¹¹

U svim tim dokumentima javlja se sličan narativ. U nedjeljno popodne 28.7. kneževa supruga Mara s nekim je plemkinjama i mlađim plemićima, svojim rođacima, krenula iz gradske luke na izlet barkom do Lokruma. U njejoj pratnji bila je naoružana barka, tzv. ormanica (*ormanizza, barca longa*) s 15 vojnika, jer su tih dana u dubrovačkim vodama viđeni brodovi iz Herceg-Novog. Istovremeno, s kaštela Sv. Ivana mladići koji su aplicirali za službu bombardijera dokazivali su svoju vještinu pucajući iz artiljerije na metu postavljenu u morskome kanalu između Lokruma i Ploča.¹² Zbog vijesti da stižu tri mletačke galije, u gradskoj luci dvojica vlastelina pripremali su se za ukrcaj na barku i odlazak u uobičajeno poslanstvo kod mletačkog zapovjednika, noseći mu ušecerene bademe i voće.¹³

Kad su se rektora i pratnja iskrcale na Lokrumu, pred gradom su se nošene jakim maestralom pojavile tri mletačke galije. Mletačko brodovlje odmah je krenulo prema dubrovačkoj ormanici, a jedna od galija ispucala je topovski hitac upozorenja. Iako se izvorno uputila nazad prema gradu, vidjevši galije koje su se ustremile prema njoj, ormanica se okrenula prema Pločama.¹⁴

¹¹ Proces koji obuhvaća 17 folija bio je priložen pismu dubrovačkih vlasti mletačkom duždu datiranom 1.8.1630, a sačuvan je među različitim pismima stranih vladara, upućenima Mletačkoj Republici kasnih 20-ih i 30-ih godina 17. st. (*Collegio, Lettere principi*, filza 58, bez folijacije, ASV). Treba naglasiti da je dokument uvezen na pogrešnom mjestu u kodeksu, među pismima iz 1629. godine.

¹² Zanimljivo je da se ove artiljerijske vježbe spominju samo u procesu o incidentu, dok ga nijedno od pisama dubrovačkih vlasti ne spominje (neki primjeri brojnih spomena u procesu su: *Collegio, Lettere principi*, filza 58, f. 1v, 4r, 6v, 8v). Moguće je da su dubrovački senatori propustili spomenuti taj detalj nastojeći prikazati Grimaniju u lošijem svjetlu. Naime, kad se izostavi podatak o pucnjevima koje je Grimani čuo - i, kako sam ističe, shvatio ih ili kao poziv u pomoć ili pak kao signal da drugi brod želi pregovarati - njegova reakcija čini se još agresivnijom i ishitrenijom.

¹³ Po narativnom uvodu u proces, svojevršnom sažetku svih iskaza, gradske straže javile su da se galije približavaju, a po iskazu jednog od svjedoka vijesti o njihovom skorom dolasku donijela je kotorska fregata (*Collegio, Lettere principi*, filza 58, f. 1r, 4r). Detalj o poklonima koje su ambasadori nosili Grimaniju nalazi se u narativnom uvodu u proces, a neki od svjedoka gledali su pripreme izaslanika u gradskoj luci (*Collegio, Lettere principi*, filza 58, f. 1r, 4r-v, 6v, 11v).

¹⁴ Iz dokumenata nije posve jasno gdje se točno nalazila ormanica u trenutku dolaska galija. Da je napadnuta pri povratku prema gradskoj luci, pokazuje zaključak Senata koji neposredno nakon incidenta otvara proces *super reditu predictae barce lunghe à (sic) scopulo Lacrome versus*

Progonjena od mletačkog brodovlja došla je do obale, a posada se iskrcala u blizini jedne pećine kod Sv. Jakova. U tom trenutku mletačko brodovlje počelo je pucati po ormanici i njenoj posadi, a Dubrovčani su uzvratili vatru iz mušketa i arkebuza.¹⁵ Iako su uskoro do galija stigla dva poslanika iz grada, koji su Grimaniju priopćili da je barka dubrovačka, objasnili čemu je služila i molili da prestane s napadom, on nije odustajao. Malo potom stigla su dva nova poslanika, senatori Ivan Kristov Benessa i Ivan Serafinov Bona, ali ni njihove intervencije nisu pomogle.¹⁶ Dapače, po iskazu jednog svjedoka mletački se napad čak intenzivirao.¹⁷

*civitatem (Acta Consilii Rogatorum (dalje: ACR), serija 3, sv. 92, f. 111v, DAD). Isto tako, u pismu ambasadorima u Istanbul Senat piše in qualche esse gentildonne erano sbarcate allo scoglio de Lacroma et ormaniza ritornava nel porto, fu assalita da 3 galere venetiane... (LL, sv. 45, f. 111r). Čini se da je siloviti ulazak galija u kanal između grada i Lokruma onemogućio oružanoj barci povratak u grad, a njihov agresivni nastup uvjerio dubrovački brod da je najpametnije skloniti se. O tome govore svjedočanstva dvojice članova njene posade, sačuvana u procesu o incidentu. Tako je Michele di Marino, koji je bio veslač na spomenutoj barci, na direktno pitanje dubrovačkih malovijećnika zašto je barka otišla prema Pločama, odgovorio: *perche viddimo entrar le tre galee venetiane et noi ci retiravamo in terra, credendo che passassero avanti (Collegio, Lettere principi, filza 58, f. 14r)*. Sličan odgovor dao je Michele Rosa koji je bio mušketir na toj barci, rekavši malovijećnicima: *perche viddimo le tre galee che venivano sopra di noi à voga battuta, et cosi ce ne andavamo à riparare in terra (Collegio, Lettere principi, filza 58, f. 5r)*.*

¹⁵ U pismu ambasadorima u Istanbul Senat precizira mjesto gdje se posada ormanice iskrcala: *in quella spelunca di Menze che e sotto il giardino di Caramonda (LL, sv. 45, f. 111v)*. Iako bi se iz nejasnih formulacija u pismima dubrovačkih vlasti moglo učiniti da su Mlečani počeli pucati dok je oružana barka još bila na moru, iz iskaza nekoliko svjedoka u dubrovačkom procesu čini se da su galije vatru otvorile tek nakon što je barka pristala i posada se iskrcala na kopno (za primjere nejasnih formulacija u opisima incidenta vidjeti: *LP, sv. 15, f. 110r; LL, sv. 45, f. 111r; J. Radonić, Dubrovačka akta, III/1: 342*). S druge strane, Michele di Marino, koji je bio veslač na ormanici, na eksplicitno pitanje malovijećnika kada su mletačke galije počele pucati, odgovorio je da su počele pucati tek nakon što se posada iskrcala (*Collegio, Lettere principi, filza 58, f. 14v*). Slična tvrdnja nalazi se u iskazu Claudija Fabonéa, kapetana tartane koja se nalazila u dubrovačkoj luci, koji je još jedan od svjedoka u procesu (*Collegio, Lettere principi, filza 58, f. 11v*).

¹⁶ Sudeći po biografijama ove dvojice vlastelina, doista se radilo o utjecajnim pojedincima. Ivan Kristov Benessa (oko 1583-1646) tijekom svog života bio je čak šest puta biran za kneza Republike (Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, sv. 2. Vlasteoski rodovi (A-L)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 2012: 65). Ivan Serafinov Bona, poznatiji u kroatiziranoj verziji kao Ivan Bunić Vučić, također je šest puta obnašao kneževsku funkciju, a uz to je u nekoliko navrata bio poslanik Republike, dok je danas najpoznatiji po svom književnom radu (za njegovu biografiju vidi: Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, sv. 4. Odabrane biografije (A-D)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 2013: 153-158).

¹⁷ Najdetajniji iskaz o ovom dijelu incidenta nalazi se u svjedočanstvu Francesca Crassija, dubrovačkog liječnika, koji je sve promatrao iz gradske luke. On opisuje da je gledao kada je iz luke krenula barka *à sei remi con sopravi i rivieri vestiti di rosso, et dua signori di negro*, odnosno s

U pismima dubrovačkih vlasti - ali ne i puno iscrpnijem procesu - ističe se da je Grimani tijekom pregovora s četvoricom poslanika obećao da neće ništa poduzimati protiv ormanice sve dok se jedan od njih ne vrati iz grada s daljnjim uputama Senata. No u trenutku kad je taj poslanik došao do Dubrovnika, Grimani je iskrcao svoje ljude na obalu, posluživši se ne samo svojim barkama nego i onom s kojom su došli dubrovački poslanici. Oni su uzalud protestirali da se radi o gruboj povredi međunarodnog prava, a kad su se požalili da Grimani nije ispoštovao obećanje da će pričekati povratak poslanika, odgovorio im je da je time samo htio dobiti na vremenu i spriječiti da se dubrovačka baraka obrani.¹⁸

Sva pisma dubrovačkih vlasti, kao i većina svjedoka u procesu, ističu da su mletačke galije čitavo vrijeme bile izložene artiljeriji s dubrovačkih zidina koja ih je lako mogla uništiti. Ipak, sa Sv. Ivana ispucana su samo dva ili tri artiljerijska hica kao upozorenje, a prema izjavama očevidaca bila su upućena daleko iznad galija i udarila su u obronke brda.¹⁹ No, to nije spriječilo 50-ak mletačkih

dvojicom senatora - Benessom i Bonom (*Collegio, Lettere principi*, filza 58, f. 5r). Kad su se na galiju popela ta dvojica novih izaslanika, Crassi kaže da je vjerovao da će se stvar smiriti. No dogodilo se upravo suprotno: ne samo jedna galija kao do sada, nego sve tri počele su pucati u smjeru spilje i barke. Uskoro je Crassi vidio i četiri ili pet barki koje su krenule prema kopnu s tih galija, a potom i kako se vraćaju sa zarobljenom ormanicom (*Collegio, Lettere principi*, filza 58, f. 5r).

¹⁸ O svemu ovome u procesu nema spomena, ali se to navodi u nekim od pisama dubrovačkih vlasti nakon incidenta, na primjer: J. Radonić, *Dubrovačka akta*, III/1: 343; *LP*, sv. 15, f. 110r. Iako dokumenti to ne preciziraju, može se pretpostaviti da su kod mletačkih galija bile dvije barke kojima su došli dubrovački poslanici - prvo uobičajeni, a potom i dva senatora - a od njih je Grimani iskoristio jednu, jer se drugom jedan od poslanika vratio po upute u grad.

¹⁹ Uz male razlike u svim pismima dubrovačkih vlasti inzistira se da su utvrde samo "opomenule" (*ammonire*) mletačko brodovlje: J. Radonić, *Dubrovačka akta*, III/1: 342; *LP*, sv. 15, f. 110v, 112 r; *LL*, sv. 45, f. 111v. U pismu Benessi iz ljeta 1631. Senat slično piše: *si tirrò anco dal castello... ma piutosto per forma che altrimenti* (J. Radonić, *Dubrovačka akta*, III/1: 348). Najprecizniji podaci nalaze se u dubrovačkom procesu. Tako se u njegovom uvodnom dijelu kaže da je kaštel Sv. Ivana *fece sparare tre tiri verso delle dette galee, ma con ordine di non colpirlle tenendosi alta la mira, che colpino le palle, se bene à drittura, sul monte appresso del monastero di Santo Giacomo, dove si trovavano le galee; à fine che si levassero, senza fare altri oltraggi di nuovo* (*Collegio, Lettere principi*, filza 58, f. 2r-v). Na istom je tragu svjedočanstvo francuskog kapetana Claudija Fabonéa koji je također izjavio da je pucano daleko iznad galija i to s očitim ciljem da ih se zastraši, a ne ozlijedi *perche se havessero havuto volontà di colpirlle, lo haveriano potuto fare sicuramente per essere in luogo si vicino, che con temerità si erano soggettate al cannone* (*Collegio, Lettere principi*, filza 58, f. 11r). Slično je i svjedočanstvo Guglielma Yata, engleskog trgovca, koji je o svrsi pucnjeva sa Sv. Ivana rekao: *Credo io per far paura e non per colpirlle* (*Collegio, Lettere principi*, filza 58, f. 9r).

vojnika da ubrzo osvoje ormanicu jer se njena posada, brojčano nadjačana i ostavši bez municije, povukla prema brdu.²⁰

Tada su se mletački brodovi zajedno s osvojenom ormanicom povukli u luku Portoč (*portoccio*) na Lokrumu gdje su proveli noć.²¹ Tamo su rektoresu i ostatak nesretnih vlasteoskih izletnika stavili “gotovo pod opsadu” - iz procesa je jasno da su oni čitavu noć proveli u strahu, skrivajući se u lokrumskom samostanu.²² Uvečer su dubrovački ambasadori pokušali još jednom razgovarati s Grimanijem. Kad je njihova barka prišla luci na Lokrumu, mletačke straže s kopna pitale su tko ide, a posada je odgovorila da su poslanici iz Dubrovnika koji žele razgovarati s njihovim zapovjednikom. Po riječima jednog svjedoka, mletački stražari odgovorili su: “Dođite”, a po riječima drugog, pitali su: “Koji ambasadori?” No oba očevica slažu se da su Mlečani potom otvorili vatru, štoviše, da su nekoliko puta pucali po dubrovačkoj barci i da ju je jedan hitac pogodio u trup ispod vesala. Dubrovčani su pričekali neko vrijeme, nadajući se da će se ipak pojaviti mletački zapovjednik, ali kada se to nije dogodilo, vratili su se u grad.²³ Iduće jutro mletačke galije krenule su dalje prema jugoistoku zajedno sa zaplijenjenom ormanicom. Dubrovački senatori Bona i Benessa ponovno su negdje uz obalu Župe pokušali uvjeriti Grimanija da vratiti zaplijenjeni brod, ali nisu uspjeli ništa postići.

Zapisi dubrovačkog Senata

Već na prvi pogled očito je da mletački i dubrovački izvori donose vrlo različite priče. Malo jasniji uvid u to što se doista dogodilo može se dobiti na temelju još jednog dokumenta koji progovara o ovom slučaju - zapisnika dubrovačkog Senata. Naime, u danima i tjednima nakon incidenta Senat je više puta raspravljao o ovom slučaju i donio niz konkretnih mjera.

²⁰ Vidjeti o tome iskaze jednog veslača i mušketaša sa spomenute ormanice: *Collegio, Lettere principi*, filza 58, f. 14v, 15r.

²¹ Dok ostali dokumenti uglavnom samo općenito spominju sklanjanje mletačkog brodovlja na Lokrum, nekoliko svjedoka u procesu spominje da su galije pristale u maloj luci (*portoccio, portoccio piccolo*) na Lokrumu (*Collegio, Lettere principi*, filza 58, f. 5v, 9r).

²² ...*pose quasi in assedio alle dette gentildonne* (J. Radonić, *Dubrovačka akta*, III/1: 343). Vidi također: *Collegio, Lettere principi*, filza 58, f. 3r, 7v, 9v.

²³ Ovu epizodu ukratko spominju i pisma dubrovačkih vlasti, ali najdetaljniji opisi nalaze se u izjavama dvojice svjedoka u procesu, koji su bili posada barke s dubrovačkim izaslanicima (*Collegio, Lettere principi*, filza 58, f. 16r-17r).

Već dan nakon ove epizode, 29.7, Senat je odlučio ovlastiti Malo vijeće da otvori istragu "o jučerašnjem incidentu između tri mletačke galije i naše oružane barke ispred gradske luke".²⁴ Potom je predloženo da se raspravlja o tome "kako se ubuduće kaštelani tvrđava trebaju ponašati u sličnim slučajevima", ali je pobijedio prijedlog da se rasprava odgodi za iduću srijedu, odnosno za prekosutra.²⁵ Potom je knez na dnevni red stavio prijedlog da se Malo vijeće ovlasti da otvori još jednu, zasebnu istragu koja bi ispitala jesu li određeni pojedinci počinili propuste tijekom jučerašnjeg incidenta "u vezi povratka spomenute oružane barke s otoka Lokruma prema gradu i u vezi artiljerijskih hitaca ispućanih iz kaštela Sv. Ivana te onih koji su pokušali pucati iz Revelina".²⁶

No, čini se da je nakon rasprave o ovom prijedlogu Malo vijeće odlučilo izmijeniti njegov tekst, odnosno izbaciti dio o hicima iz Sv. Ivana iz opsega planirane istrage. Naime, odmah ispod teksta ovog prijedloga zabilježena je intromisija, tj. intervencija državnih providura, utjecajnih dužnosnika čiji je zadatak bio da bdiju nad zakonitošću poslovanja državnih tijela.²⁷ U tekstu intromisije kaže se da su knez i Malo vijeće odlučili iz teksta prijedloga ukloniti dio o hicima iz kaštela Sv. Ivana, ali su se providuri tome suprotstavili. Argument providura bio je da su mišljenja govornika o tom pitanju u raspravi bila različita, pa zato taj dio treba ostati u tekstu i o prijedlogu treba glasati kao što je izvorno predložen.²⁸ Drugim riječima, providuri su smatrali da iz buduće istrage ne treba isključivati pitanje o ponašanju posade Sv. Ivana jer o tome u Senatu postoje vrlo različite ocjene. Ipak, prilikom glasanja o opravdanosti

²⁴ ...*super casu, hieri fiunto, ante portum civitatis inter tres triremes venetas et nostram barcam lungam* (ACR, sv. 92, f. 111r, 29.7.1630).

²⁵ *Prima pars est de terminando in presenti consilio quomodo capitanei castrorum posthac in similibus casibus procedi debeant* (cassatum) (ACR, sv. 92, f. 111r, 29.7.1630).

²⁶ *Prima pars est de committendo M. D. R. et suo consilio ut forment et ad Consilio Rogatorum deferant procesum separatum, utrum aliquis ex particularibus commiserit aliquem defectum, in dicto casu heri occorso et presentim super reditu predictae barce lunghe à (sic) scopulo Lacrome versus civitatem, ac super ictibus bombardeis proiectis a castro Sancti Iohannis, et super illis qui e castro Revellini proiecere atentarunt huiusmodi ictus* (ACR, sv. 92, f. 111v, 29.7.1630).

²⁷ O ovoj važnoj službi i njenim ovlastima vidi: Nella Lonza, *Pod plaštem pravde. Kaznenopravni sustav Dubrovačke Republike u XVIII. stoljeću*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997: 74-76; Nella Lonza, »Dubrovački patriciji pred izazovom prava: druga polovica 14. i 15. stoljeća.« *Acta Histriae* 16/1-2 (2008): 125.

²⁸ *Et cum Ill. mus et Ex. mus D. R. cum suo Minori Consilio terminaverint, tollere e supradicta prima parte clausulam super ictibus proiectis e castro Sancti Iohannis DD. Provisores Civitatis intromisserunt dictam terminationem dicentes quod cum fuerint in presenti consilio varie opiniones arengatorum super dicta clausula ampliata per Minus Consilium tolli non potet sed ballotari prout a principio fuit proposita* (ACR, sv. 92, f. 111v, 29.7.1630).

providurske intervencije koje je uslijedilo, senatori su odlučili da intromisija nije opravdana. Stoga je na dnevni red stavljen i prihvaćen modificirani prijedlog da se Malo vijeće ovlasti da provede i Senatu predoči posebnu istragu o povratku oružane barke s Lokruma prema gradu i onim pojedincima koji su pokušali pucati artiljerijom iz Revelina.²⁹ I posljednja odluka taj dan možda je vezana uz recentni incident. Naime, odlučeno je da providuri straža poprave ili čak instaliraju (*faciant accommodare*) lanac na ulazu u gradsku luku, a u tu svrhu providuri oružja trebaju im dostaviti potrebne količine željeza.³⁰ Možda su senatori, poučeni recentnim iskustvom s tri mletačke galije pred gradom, zaključili da dubrovačka luka nije dovoljno dobro zaštićena.

I idućih dana pitanje mletačko-dubrovačkih odnosa dominiralo je raspravama Senata. Diskusija o tome “kako se ubuduće kaštelani tvrđava trebaju ponašati u sličnim slučajevima” održana je 2.8, a okončana je odlukom da providuri grada sastave svoje mišljenje (*opinionem*) i predoče ga Senatu idući četvrtak.³¹ Koliko je to pitanje smatrano važnim, vidljivo je iz rigoroznih odredbi da na tu sjednicu moraju doći svi vijećnici osim bolesnih, pod prijetnjom kazne od 100 dukata, a knez mora providursko mišljenje staviti na dnevni red prije bilo čega drugoga.³² Ta sjednica održana je 8.8. i na njoj se glasalo o raznim dijelovima (*capitula*) providorskog mišljenja, a novo glasanje o prepravljenoj verziji nakon vijećničkih primjedbi zakazano je za 17.8, uz jednako rigorozne prijetnje senatorima i knezu.³³

Tek zapisnici s ove sjednice od 17.8. otkrivaju ponešto o onome o čemu se intenzivno raspravljalo tih dana jer donose tekst providorskog mišljenja, odnosno nekoliko odobrenih članaka (*capitula*) - onih pod brojevima 2, 5 i 6.³⁴ Tako

²⁹ *Prima pars est de commitendo M.co D. R. et suo Consilio ut forment et ad Consilium Rogatorum deferant procesum separatim, utrum quis, ex particularibus commiserit aliquem deffectum in dicto casu heri occorso, et praesentim super reditu supradictae barcae longhae à (sic) scopulo Lacromae versus civitatem et super illis ex dictis particularibus qui attentarunt projicere ictus bombardeos e castro Revellini* (ACR, sv. 92, f. 111v-112r).

³⁰ ACR, sv. 92, f. 112r, 29.7.1630.

³¹ ACR, sv. 92, f. 113r. Vjerojatno zbog prenatrpanog dnevnog reda ta rasprava, zakazana za 31.7, održana je tek dva dana kasnije, 2.8.

³² ACR, sv. 92, f. 113r.

³³ ACR, sv. 92, f. 116r.

³⁴ Taj dan je Senat, kao što je određeno, raspravljao o providorskom *opinio*. Iznova je na doradu vraćen prvi *capitulum*, a rasprava o trećem i četvrtom je odgođena. No, zabilježeni su drugi i peti *capitulum* koji su odobreni na prethodnoj sjednici te šesti koji je odobren taj dan (ACR, sv. 92, f. 119v-120r, 17.8.1630). U kasnijim zapisnicima Senata nisam pronašao tekst ostalih članaka ove odredbe.

je u drugom članku određeno da se providuri straža pod prijetnjom kazne od 100 dukata trebaju okupiti u lođi svaki put kada u blizinu grada dođu galije ili drugi naoružani brodovi. Providuri trebaju organizirati straže i osigurati da sva artiljerija bude stavljena u stanje pripravnosti. Na dužnosti moraju ostati sve dok se naoružani brodovi ne maknu, a po potrebi mogu odlaziti iz lođe da organiziraju obranu u skladu sa svojim dužnostima propisanim drugim odredbama.³⁵ Peti članak određuje da brodovi koji se koriste za osiguravanje grada i luke ne smiju biti korišteni za privatne svrhe pod prijetnjom kazne od 100 dukata, što bi moglo ukazivati na to da je rektora ormanicu iskoristila na zapravo nelegalan način. Konačno, šesti članak određuje kako se kaštelani trebaju ponašati u incidentima poput onog od prije par tjedana. U slučaju da strane galije ili naoružani brodovi napadnu neki dio grada ili neki brod koji bježi u luku da se skloni, a oni ga progone "od rta Sv. Jakova dovde", kapetani tvrđava imaju ovlasti da poduzmu sve potrebne mjere obrane bez da čekaju naređenja magistrata. Ako im od magistrata ne dođe drugačije naređenje, trebaju brodove koji napadaju prvo opomenuti jednim artiljerijskim hicem bez kugle, a potom pucati s kuglama "koliko god puta bude potrebno" (*quante volte sarà necessario*).³⁶

Postoji još jedan dio zapisnika Senata koji otkriva ponešto o incidentu s Grimanijem. Naime, 9.8. u Senatu se čitalo i raspravljalo o zapisniku istrage koju je provelo Malo vijeće o tome jesu li određeni pojedinci počinili propuste tijekom tog incidenta. Šturi zapisnici, nažalost, sadrže malo detalja osim presuda nekolicini pojedinaca čije se konkretne službe uglavnom ne navode. Tako je Klement Mihov Menze s velikom većinom glasova proglašen krivim "zbog onoga što se nalazi u procesu čitanom pred ovim vijećem" i osuđen da mjesec dana mora bez izlaženja boraviti u Lovrijencu.³⁷ Odmah potom donesena je slična odluka za Lampricu Vlahovog Sorga, s time da je on osuđen na dva tjedna pritvora u Lovrijencu.³⁸ Krivnje

³⁵ ACR, sv. 92, f. 199v-120r.

³⁶ ACR, sv. 92, f. 120r.

³⁷ ACR, sv. 92, f. 117r. Proglašen je krivim s omjerom glasova od 27 : 6 : 2. Dodatno je određeno da se trajanje kazne udvostručuje ako tijekom njena izdržavanja bude viđen izvan kaštela. O Klementu Mihovu (oko 1592-1649) nije poznato mnogo: bio je poklisar harača 1642. godine, a knez 1648. godine (Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 3. *Vlasteoski rodovi (M-Z)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 2012: 56). Isto tako, u ovom razdoblju spominje se 22.6.1630. u odredbi Malog vijeća kojom su on i Luka Nikole Bucchia izabrani za *offitiales qui exigant datum vinorum insulae Melitae (Acta Consilii Minoris*, serija 5, sv. 74, f. 175v, 22.6.1630, DAD).

³⁸ ACR, sv. 92, f. 117r. Proglašen je krivim s omjerom glasova od 22 : 11 : 2. Također je određeno da se kazna udvostručuje ako tijekom njena odsluživanja bude viđen izvan kaštela. U svojoj opsežnoj monografiji o vlasteli Vekarić uz ovog vlastelina navodi tek procjenu životnog vijeka (1598-1667) i to da je poginuo u Velikoj trešnji (N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 3: 287).

je oslobođen, iako s tankom većinom, Miho Gaudencijev Sorgo.³⁹ Krivim je proglašen i Pasko Geugij, zapovjednik zdura (*caput riverium*), koji je osuđen na dva tjedna tamnice.⁴⁰ Konačno, krivnje je - i to s velikom većinom glasova - oslobođen Nikola Radin koji je bio kapetan ormanice.⁴¹

Iz svega navedenog može se uz mnogo opreza zaključiti ponešto o tome kako je senatska većina vidjela ponašanje svojih trupa tijekom incidenta, kao i najbolju strategiju u sličnim slučajevima. Iz rasprave o propustima, a osobito neuspjele intromisije providura, čini se da su senatori ozbiljnije zamjerke imali na ponašanje posade Revelina koja je samo "pokušala" pucati, negoli na ponašanje posade Sv. Ivana koja doista jest pucala iz artiljerije (i stoga je, vjerojatno, na kraju isključena iz procesa o propustima).⁴² Da su dubrovačke vlasti zaista bile spremne ući u direktni vojni sukob s Mlečanima - naravno, u krajnjoj nuždi - jasno je ne samo iz preciznih odredbi u šestom članku providorskog mišljenja, nego i iz drugog incidenta s Grimanimjem nekih godinu dana kasnije, kada su dubrovačke tvrđave zaista otvorile vatru po mletačkim trupama na Lokrumu.⁴³ S obzirom na to da nisam uspio rekonstruirati službe plemića osuđenih zbog propusta tijekom incidenta, nažalost nije moguće stvoriti jasnu sliku o tome čime su senatori točno bili nezadovoljni. S dozom opreza može se pretpostaviti da su Klement Mihov Menze, Lamprica Vlahov Sorgo i Miho Gaudencijev Sorgo imali vojne službe na tvrđavama, a da je jedan od njih najvjerojatnije bio kaštelan Revelina.

Situacija je tek malo jasnija s osuđenim pučanima. Pasko Geugij, zapovjednik zdura koji je osuđen na dva tjedna tamnice, možda je bio zapovjednik zdura na barci kojom su ambasadori doputovali do Grimanija, a koju je Grimani

³⁹ ACR, sv. 92, f. 117v. *Secunda pars* da nije kriv prevagnula je s 18 : 15 : 2. Otprilike mjesec dana kasnije, 7.9.1630, u Malom vijeću izabran je za kaštelana Lovrijenca u vrijeme žetve (*Acta Consilii Minoris*, serija 5, sv. 74, f. 191r). Inače, Miho Gaudencijev (oko 1610-1664) će kasnije, 40-ih i 50-ih godina 17. stoljeća, imati respektabilnu diplomatsku karijeru kao višestruki poklisar harača i poslanik kod hercegovačkog sandžakbega (N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 3: 287; *Isprave i akti*, serija 76, 17. stoljeće, sv. 34, br. 1762, 1764 i 1766, DAD).

⁴⁰ ACR, sv. 92, f. 117v. Proglašen je krivim s omjerom glasova od 22 : 11 : 1.

⁴¹ ...*Nicolaum Radi Caporalem qui fuit pro capitaneo in barca lunga...* Prijedlog da ga se oslobodi krivnje usvojen je s omnes : 4 : 2 (ACR, sv. 92, f. 117v).

⁴² Naravno, moguće je da je posada Sv. Ivana spremnije reagirala zbog artiljerijskih vježbi, odnosno testiranja bombardijera koja su se na toj tvrđavi upravo događala.

⁴³ A. Vučetić, »Dubrovčani na obrani.«: 96-97; R. Samardžić, *Veliki vek Dubrovnika*: 83-84; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*, II: 98-99.

potom oteo i iskoristio za napad na ormanicu.⁴⁴ U tom slučaju ova osuda implicirala bi da Senat nije bio zadovoljan žestinom njegova otpora pri obrani te barke. No, također je moguće da je bio zapovjednik zdura na samoj ormanici, što bi impliciralo da je osuđen zbog njena prepuštanja Mlecima ili čak zato što je njena posada prva otvorila vatru. S druge strane, oslobađajuća presuda za Nikolu Radijevog, kapetana ormanice, ukazuje na to da su senatori smatrali da je njegovo ponašanje - vjerojatno i uzmicanje prema Sv. Jakovu i napuštanje ormanice pred premoćnim Mlečanima - bilo opravdano.

Razlike između dubrovačke i mletačke verzije

Iako govore o istom događaju - i to događaju koji se dogodio nedavno - Grimanijev izvještaj i dubrovački dokumenti donose prilično različite priče. Ovo potpoglavlje je pokušaj da se upozori na neke od najočitijih razlika i, koliko je to moguće, rekonstruira što se doista dogodilo.

Prva stvar koja upada u oči jest da Grimani uopće ne spominje barku s rektorsom. Ako je za vjerovati dubrovačkim dokumentima, za nju je morao čuti kada su mu izaslanici iz grada objašnjavali svrhu ormanice. Isto tako, teško je vjerovati da tijekom noći provedene na Lokrumu nije saznao za tu barku i plemkinje koje su bile na njoj, a potom se skrivale u samostanu. Moguće je da Grimani ne spominje rektoresinu barku kako bi se dubrovačko ponašanje činilo još "drskijim". Naime, Venecija je bila izrazito osjetljiva na prisustvo naoružanih brodova drugih država u svom *Golfu* i to je bilo područje neprekidnih trvenja s Dubrovnikom.⁴⁵ Prešutjevši opravdan razlog za isplivljavanje ormanice - zaštitu rektoresine barke - Grimani se mogao nadati da će mletački senatori vidjeti dubrovačke postupke u još nepovoljnijem svjetlu.

⁴⁴ Vjerojatno se radilo o zdurima koje spominje jedan od svjedoka u procesu, Francesco Crasso, koji je izjavio da je gledao kada je iz luke krenula barka *à sei remi con sopravi i rivieri vestiti di rosso, et dua signori di negro*, odnosno s dvojicom senatora koji su se uputili Grimaniju nakon dva "obična" poslanika (*Collegio, Lettere principi*, filza 58, f. 5r).

⁴⁵ Literatura o mletačkom dominiju nad morem je opsežna, a neki od osnovnih radova su: Alberto Bin, *La repubblica di Venezia e la questione adriatica 1600-1620*. Rim: Il Veltrò Editrice, 1992; Roberto Cessi, *La Repubblica di Venezia e il problema Adriatico*. Padova: Edizioni scientifiche italiane, 1943; Sergio Anselmi, *Venezia, Ragusa, Ancona tra Cinque e Seicento: un momento della storia mercantile del Medio Adriatico*. Ancona: SITA, 1969. Za recentnu analizu ideološke dimenzije mletačkih pretenzija vidi: Filippo de Vivo, »Historical Justifications of Venetian Power in the Adriatic.« *Journal of the History of Ideas* 64/2 (2003): 159-176.

Još jedan zbunjujući detalj jest da Grimani spominje vrlo snažan zapadni vjetar (*il vento gagliardo di Maestro*) koji je puhao kada je on stigao do grada, a kasnije čak ističe da je vjetar bio takav da je prijetio da će razbiti njegove galije o stijene kod Sv. Jakova. No nije jasno zašto bi rektora i njena pratnja uopće krenuli na vožnju barkom po takvom vremenu? Moguće je da Grimani preuveličava pred svojom senatskom publikom, pretjerano dramatično opisujući vremenske uvjete da bi njegovi postupci u službi Prejasne izgledali hrabrije. Uvod u dubrovački proces vjerojatno točnije opisuje situaciju, spominjući da su dubrovačke straže ugledale Grimanijeve galije kako “jedre na povoljnom maestralu” i kako su galije okrenule prema gradu “s dobrim vjetrom”.⁴⁶

Jedan od rijetkih detalja koji postaje jasniji nakon usporedbe dviju verzija priče jest artiljerijski pucanj iz smjera grada koji je, po Grimanijevim riječima, doveo do toga da su se mletačke galije okrenule prema Dubrovniku. Iz dubrovačkih dokumenata, odnosno procesa, jasno je da Grimani nije čuo poziv u pomoć, nego pucanj (pucnjeve?) kandidata za bombardijere koji su sa Sv. Ivana gađali cilj u morskom kanalu između Lokruma i kopna. Drugim riječima, čitav je incident, izgleda, posljedica slučajnosti, odnosno činjenice da su bombardijeri vježbali upravo u trenutku kada su galije prolazile kraj grada.

Po Grimanijevom izvještaju - a to potvrđuju i ostali mletački dokumenti - glavni uzrok svih kasnijih problema je to što je dubrovačka ormanica odbila dopustiti da je galije pregledaju. Čak ni dubrovački dokumenti ne poriču da je njena posada, ugledavši Grimanijevo brodovlje, krenula uzmicati prema Sv. Jakovu gdje se kasnije i iskrcala. No, po dubrovačkim dokumentima to je bila reakcija na agresivan nastup mletačkih galija koje su se ustremile prema ormanici.⁴⁷ Kao što je već spomenuto, čini se da većina dubrovačkih senatora nije vidjela ništa pogrešno u toj odluci jer je kapetan ormanice tijekom glasanja u Senatu oslobođen krivnje. Osim silovitog nastupa Grimanijevih galija, moglo je biti još razloga zašto je taj postupak smatran prihvatljivim. Senatori su zacijelo pregledavanje službenog dubrovačkog broda pred samim gradom smatrali

⁴⁶ ...*con buon vento di Maestro velleggiavano (Collegio, Lettere principi, filza 58, f. 1r) ili con prospero vento (Collegio, Lettere principi, filza 58, f. 1v).*

⁴⁷ Uvod u dubrovački proces navodi da su tri mletačke galije ušle u kanal između grada i Lokruma *te hauendo ueduto la detta barca lunga si posero à seguirla et darle la caccia senza aspettare altro, la quale uedendosi seguita, se ne andò à terra dal canto de le Plocce...* (Collegio, Lettere principi, filza 58, f. 1v). Kao što je već spomenuto u bilješci 14, dvojica svjedoka koji su bili na ormanici rekli su da je uzmakla prema Pločama vidjevši tri galije koje su agresivno krenule prema njoj.

poniženjem, tj. odviše agresivnim nametanjem mletačke jurisdikcije nad *Golfom*. Isto tako, vjerojatno su smatrali da je Grimani mogao vidjeti da prema njemu dolazi barka s dubrovačkim izaslanicima i da je bilo prirodno da je pričekao kako bi dobio jasniji uvid u situaciju.

Još jedna od ključnih razlika između mletačke i dubrovačke verzije je pitanje tko je prvi otvorio vatru. Dok dubrovački dokumenti spominju da su mletačke galije počele pucati kada se posada ormanice iskrcala na kopno, Grimani piše da su Dubrovčani otvorili vatru po najbližoj mletačkoj galiji. U oba slučaja radi se o prilično čudnoj reakciji. S jedne strane, iznenađujuće je da tri superiorne mletačke galije počinju bez razloga pucati na barku koja se od njih povukla. No jednako tako iznenađujuća je Grimanijeva tvrdnja da su Dubrovčani, “ohrabreni” zaklonom koji su im pružale stijene, počeli pucati po Mlečanima. Sve u svemu, jedino što je neupitno jest da svaka strana pokušava okriviti onu drugu za početak neprijateljstava. Doduše, postoji i treća mogućnost: da se radilo o nezgodi, odnosno da je u kaotičnoj situaciji netko od Mlečana ili Dubrovčana otvorio vatru bez zapovijedi što je potom dovelo do eskalacije.⁴⁸

S time je vezana još jedna razlika između dubrovačke i mletačke verzije. Dok Grimani spominje nekolicinu poginulih Mlečana - na jednom mjestu navodi četiri mrtva člana posade, a na drugom neodređeno dodaje da je bilo još žrtava i ranjenih - dubrovački dokumenti nakon incidenta ne spominju žrtve ni sa svoje ni s mletačke strane.⁴⁹ Nema razloga sumnjati da je poginulih s mletačke strane doista bilo, jer je teško za vjerovati da bi Grimani o tome davao pogrešne informacije Senatu.⁵⁰ S druge strane, čini se da među Dubrovčanima nije bilo žrtava, jer Senat vjerojatno ne bi oklijevao da to istakne u svojim pismima

⁴⁸ U ovom kontekstu treba podsjetiti da je dubrovački Senat zbog propusta tijekom incidenta osudio Paska Geugija, zapovjednika zdura, na dva tjedna tamnice - i to, nažalost, bez preciziranja za što ga se smatra krivim i je li bio zapovjednik na ormanici ili ambasadorskoj barci. Ukoliko je bio zapovjednik zdura na samoj ormanici, moguće je da je osuđen upravo zbog eskalacije neprijateljstva s Mlečanima.

⁴⁹ Grimani piše: *...e con salva impetuosa di moschettate, non tentassero il danno di questa galera, che loro era più vicina, con le quali levorno immediate la vita à quattro miei huomeni di libertà de migliori, ferendone alcuni altri*. Malo potom piše: *...con morte d'altri miei soldati, con ferita del mio cap(itano), e d'alcuni della galera Morosina, restò presa la fusta*.

⁵⁰ Da je doista bilo žrtava s mletačke strane, potvrđuje i jedan, doduše kasniji, dubrovački dokument. U senatskom pismu Petru Benessi u Rim nekih godinu dana kasnije, 26.6.1630, podsjećajući Benessu na prošlogodišnji incident, Senat piše da je posada ormanice *uciso o ferito alcuno delli suoi* (tj. Grimanijevi) *con risposte di tirri da moschetti* (J. Radonić, *Dubrovačka akta*, III/1: 348).

u kojima je glavni argument upravo inzistiranje na mletačkom nasilju i agresivnosti.

Još jedna važna razlika između mletačke i dubrovačke verzije je pitanje o ponašanju dubrovačkih tvrđava. Grimani piše da su topovske kugle pale u more neposredno kraj njegovih galija, odnosno sugerira da su Dubrovčani doista pucali na mletačke brodove. Štoviše, Grimani spominje da su se dubrovački izaslanici više puta ispričavali za te pucnjeve s utvrđenja i objašnjavali ih mah-nitošću kaštelana za kojeg su tvrdili da je u međuvremenu pobjegao, ali će biti kažnjen. S druge strane, svi dubrovački dokumenti jednoglasno tvrde da se Grimani izložio dubrovačkoj artiljeriji, ali da je s utvrđenja samo “opomenut” hicima koji su išli daleko iznad galija i udarili u brdo. Kao što je već spomenuto, iz senatskog prijedloga da se otvori istraga “u vezi artiljerijskih hitaca ispucanih iz kaštela Sv. Ivana te onih koji su pokušali pucati iz Revelina” jasne su dvije stvari. Prvo, čini se da je sa Sv. Ivana doista pucano, dok je posada Revelina samo “pokušala” pucati, odnosno vjerojatno je bila zatečena i nespretna. Drugo, čini se da većina senatora nije imala zamjerki na reakciju Sv. Ivana, već na neučinkovitost Revelina. Što se tiče pitanja jesu li hici sa Sv. Ivana doista upućeni prema mletačkim galijama ili su bili tek upozorenje, tu nema definitivnog odgovora. Iako se ne čini izglednim da je ta utvrda pucala na mletačke galije - osobito zato što su u blizini bili dubrovački izaslanici, a i posada ormanice - nije isključeno da je netko na njoj reagirao odviše nervozno (možda čak neki od kandidata za bombardijere).

Jedna od krupnijih diskrepancija između mletačke i dubrovačke verzije jest pitanje kada je i gdje Grimani razgovarao s dvojicom dubrovačkih senatora koji su došli nakon prve dvojice “običnih” izaslanika. Prema dubrovačkim dokumentima Grimani je sa senatorima razgovarao još tijekom sukoba s ormanicom, dok su prema Grimanijevu zapisu ta dva izaslanika došla tek kasnije, dok je on “boravio na otoku Vaše Prejasnosti”, odnosno Lokrumu. Dubrovački dokumenti, doduše, spominju da su i tada izaslanici pokušali razgovarati s Grimanijem, ali su ih mletačke straže navodno otjerale otvorivši po njima vatru. Ta razlika, iako ne utječe puno na značenje čitavog incidenta, jasno ukazuje na ozbiljan metodološki problem, o kojem će biti riječi na samom kraju ovog potpoglavlja.

Konačno, opisujući njegove pregovore s dubrovačkim izaslanicima, pisma dubrovačkih vlasti spominju da je Grimani prekršio danu riječ i grubo povrijedio međunarodno pravo. Iako je obećao da neće ništa poduzimati protiv ormanice

dok se jedan od dubrovačkih izaslanika ne vrati iz grada s novim uputama, ne samo da je nastavio s neprijateljstvima nego je za napad na ormanicu iskoristio i barku kojom su došli dubrovački izaslanici. Teško je provjeriti ovu tvrdnju, a osobito dio o otimanju dubrovačke barke. S jedne strane, radi se o ozbiljnoj optužbi koju dubrovački senatori teško da bi izmislili. S druge strane, ne bi čudilo da Grimani to prešućuje, ali iznenađujuće je da to ne spominje niti jedan od svjedoka u dubrovačkom procesu.⁵¹

Sve te razlike između mletačke i dubrovačke verzije ukazuju na jednu zanimljivu činjenicu. Iako raspoložemo relativno brojnim i naizgled prvorazrednim dokumentima - koje su stvarali sudionici neposredno nakon događaja - ipak je nemoguće stvoriti jasnu sliku tog dramatičnog ljetnog popodneva 1630. Razlog je jednostavan: osim dubrovačkih vrela raspoložemo i opsežnim dokumentom nedubrovačke provenijencije. Iako nedvojbeno pristran, s očitim ciljem glorificiranja i opravdavanja vlastitog ponašanja, Grimanijev izvještaj nipošto ne treba odbaciti. Za početak, iz njega saznajemo jedan važan detalj koji naizgled iscrpni dubrovački dokumenti uopće ne spominju: u incidentu su neki mletački vojnici poginuli, dok su drugi ranjeni. Jednako tako, Grimanijev izvještaj baca sumnju na naizgled neproblematičnu tvrdnju u svim dubrovačkim dokumentima da je na ormanici bilo samo petnaestak vojnika, jer taj mletački dokument spominje njih četrdeset. Konačno, iz Grimanijevog izvještaja saznajemo nove detalje o sadržaju pregovora između Grimanija i dubrovačkih izaslanika, detalje o kojima, vjerojatno ne slučajno, nema gotovo ništa u dubrovačkim dokumentima. Najvažniji je takav detalj obećanje izaslanika da će dubrovački podanici koji su sudjelovali u incidentu biti strogo kažnjeni. Naravno, to definitivno nije dovoljno da nekritički povjerujemo u Grimanijevu verziju oružanih sukoba. Ipak, činjenica da Grimani to naglašava pred mletačkim Senatom, raspravlja o mogućoj kazni i čak dodaje da je Dubrovčane uputio na generalnog providura “da stvar ne bi ostala nedovršena”, otvara mogućnost da je nekog obećanja te vrste doista i

⁵¹ Iako su to najvažnije diskrepancije, time razlike između dvije verzije događaja ne prestaju. Na primjer, još jedan detalj u kojem se razlikuju dubrovačka i mletačka verzija jest broj ljudi na ormanici. Dok dubrovački dokumenti unisono govore o petnaestak vojnika, Grimani kaže da ih je bilo četrdeset (*...degl'armati, che teneva al numero di quaranta...*). Naravno, moguće je da Grimani preuveličava broj dubrovačkih vojnika da bi uvećao svoj uspjeh pri osvajanju ormanice, ali i opravdao gubitke. No, isto tako, moguće je da dubrovački dokumenti umanjuju broj vojnika da bi Grimanijevo ponašanje prikazali još agresivnijim i neosnovanijim.

bilo.⁵² Uzevši sve navedeno u obzir, možemo li doista sa sigurnošću reći da posada ormanice nije pucala prva? Ili da su utvrde samo pucale u zrak? Ako ništa drugo, Grimanijev izvještaj rezultira time da prividno koherentne i brojne dubrovačke dokumente uzimamo s mnogo više opreza.

No, sve navedeno također ukazuje na širi problem. Ako je samo jedan - i to očito tendenciozan - dokument nedubrovačke provenijencije dovoljan da baci sumnju na verziju događaja koju donose brojni dubrovački izvori, što to implicira u vezi dubrovačke diplomatske građe uopće? Implicira, zapravo, jednu očitu stvar koja se često zaboravlja, a to je da se radi o tipu dokumenta koji je po definiciji krajnje utilitaran i sve samo ne objektivna reprezentacija zbilje. No to otvara i iduće pitanje: što sve navedeno znači za studije dubrovačke diplomatske povijesti koje su uglavnom pisane *isključivo* na temelju dubrovačkog diplomatskog materijala?

Diplomatske inicijative nakon incidenta

Iako je u ljeto 1630. Venecija imala važnijeg posla nego da se bavi Dubrovnikom - u gradu je harala kuga, a rat za mantovansko nasljeđe ulazio u konačnu fazu - incident s Grimanijem ipak je imao određenog odjeka. Njegov prvi spomen nalazi se u pismu generalnog providura Dalmacije Antonija Civrana mletačkom Senatu, datiranom 4. kolovoza 1630. iz Zadra. Kao i u ostalim mletačkim dokumentima, u Civranovom pismu o Grimanijevom ponašanju govori se u čistim superlativima. Prema riječima generalnog providura, odbijanje ormanice da bude pregledana i njen oružani otpor dali su Grimaniju “potpuno opravdan” razlog za sukob i zarobljavanje dubrovačkog broda, tj. odluku koja je “dostojna i nužna” jer je isprovocirana “drskim i neprijateljskim ponašanjem” Dubrovčana.⁵³

⁵² *...guardassero però bene che à loro nome havrei promesso all' EE.VV. che certamente quelli sarebbero stati severamente castigati. E perche fosse publica la dimostrazione intendevo dovessero servire come condannati sopra le galere di questa squadra, il che pure era seguito d'altra gente, che non è molto tempo e che questo con buona mortificatione al castellano potesse radolcir gli animi d'Eccze. Vre, e render poi me particolarmente sodisfatto, e perche non restasse imperfetta la trattatione, obbligato io à spingermi all'armata, ricoressero all'Ecc.mo S. Generale di Dalmazia, implorando il suo benigno impegno, sodisfacendo quanto prima si fosse potuto...*

⁵³ *Rimango informato pienamente dal S.re Capitano della guardia Grimani dello incontro havuto in andando verso levante sopra Ragusi con genti di fregata armata pur Ragusea; che non volendo prestare il dovuto termine di essere riconosciuti, facendo anzi renitenza col mettersi à combattere, come è seguito arditamente, anco da morte di alcune persone della galia capitania, et*

Isti stav vidljiv je iz Civranovog odgovora na već spomenuto pismo dubrovačkih vlasti od 1.8, u kojem su se one žalile na Grimanija i providuru slale kopiju opsežnog procesa o incidentu.⁵⁴ Iz Civranovog odgovora jasno je da nije ni najmanje impresioniran dubrovačkim argumentima i da u potpunosti vjeruje Grimanijevoj verziji događaja. Prva i najvažnija stvar koju Civran zamjera posadi ormanice jest što nije poslušala signal galija i zaustavila se te dopustila da je Mlečani pregledaju. Providur naglašava da su brodovi svih vladara, pa i onih najmoćnijih, uvijek na taj način poštovali autoritet mletačkih galija, a to je osobito važno u ovom trenutku kada se zna da su na moru mnogi gusarski brodovi iz Novog.⁵⁵ Nakon tog propusta, nastavlja Civran, posada ormanice počinila je još gori, a to je pucanje iz mušketa na kapetansku galiju, zbog čega su poginuli neki članovi posade. Konačno, providur piše da je šokiran vijješću da su utvrde pucale po galijama vladara za kojeg se zna s kolikim naporima i troškovima osigurava mir u Jadranu na korist svih koji njime plove.⁵⁶ Svi ovi incidenti proistekli su iz prvog jer je ormanica trebala dopustiti da je galije zaustave, a njena bi posada zacijelo bila tretirana s poštovanjem i pravedno.⁵⁷ Potkraj pisma Civran donekle smekšava ton pišući da čeka detaljniji izvještaj od Grimanija, a da dubrovačke vlasti mogu biti sigurne da će učiniti sve što može da ovaj spor okonča u prijateljskom duhu.

del modo che V. Sertà intenderà distintamente da lettere che portano à lei, et à me in conformità tutta l'intera notizia del fatto, ha dato giustissima occasione et impulso à detto S.re di combattere le genti et di fermare la fregata stessa; Rissoluzione... tanto degna, et neccessaria, quanto che essendo provocata... con maniere insolenti et hostili... (PTM, busta 288: No. 21, 4.8.1630. iz Zadra).

⁵⁴ Kopija tog Civranovog pisma za dubrovačke vlasti priložena je njegovom pismu mletačkom Senatu od 6. kolovoza 1630. (PTM, busta 288: No. 22, 6.8.1630.)

⁵⁵ *...che non sia seguito dalla parte delle barche (sic!), che furono ritrovate transitando à coteste rive, et di quella armata in particolare, il buon termine, pur sempre usato, anco di vasseli da qualunque principe, pur grande, che sia di prestare la ricognitione debita alle galee in tutti i tempi; ma principalmente in questi presenti, che come elle dicono, et come tutti li Ss.ri capi da mare rimangono informati, vedendosi ben spesso fuori in cotesti mari caichi et legni armati di Castel Nuovo... (PTM, busta 288: No. 22, 6.8.1630.)*

⁵⁶ *Da questo mancamento essendo passate le genti di essa barca come qui corre voce ad altro maggior, di essercitare le offese, con la stessa galea capitana col sbarro di moschettate, et che più importa, colla morte di alcune persone... Providur potom dodaje da doznaje non senza mio stuppore, il sbarro della artiglieria dalla città medesima contro galee di Principe, che ben si sa con quanto studio et dispendio procura la quiete di questo Golfo... (PTM, busta 288: No. 22, 6.8.1630.)*

⁵⁷ *Non posso dico non sentire un sommo dispiacere di questi successi che provengono tutti dal primo disordine, dovevano lasciarsi riconoscere, che al sicuro haveriano provato degno trattamento, et cortesia molta da detto signore... (PTM, busta 288: No. 22, 6.8.1630.)*

Civranov stav dijelio je i sam mletački Senat. Odgovarajući na providurova pisma sredinom kolovoza 1630, mletački senatori složili su se da je Grimani, isprovociran odbijanjem ormanice da bude pregledana i drugim neprijateljstvi- ma, djelovao posve razborito (*prudentermente*). Također su Civranu priopćili da smatraju da je njegov odgovor na pismo dubrovačkih vlasti bio prikladan.⁵⁸ Naredili su mu, ako mu se Dubrovčani ponovno obrate u vezi tog incidenta, da jasno istakne da se radi o vrlo ozbiljnom prijestupu i da je Grimani, koji je samo obnašao svoju dužnost, tretiran na nedopustiv način. Također, Civran je du- brovačkim vlastima trebao priopćiti da Venecija inzistira na tome da njenim predstavnicima mora biti ukazano primjereno poštovanje, u skladu s njenim statusom među vladarima i velikim naporima u održavanju mira u *Golfu*.⁵⁹ Nekoliko dana kasnije, 16. kolovoza, Senat je napisao pismo samom Grimani- ju. U tom kratkom tekstu senatori ne štede komplimente, hvaleći “odlučno” i “mudro” Grimanijevo ponašanje prema posadi ormanice koja se opirala “svo- joj dužnosti da se podvrgne pregledu”. Pisamce završava nedvosmislenom pohvalom Grimaniju: “Sve u svemu, željeli smo vam ... dati do znanja naše odobravanje vaše dostojne i pohvalne odluke i ponašanja u spomenutom slu- čaju, koji su bili u skladu s dužnošću i obvezom vašeg položaja te čašću i do- stojanstvom Republike.”⁶⁰

⁵⁸ *All'altro capo delle due altre vostre lettere di 4 et 6 del corrente circa all'incontro havuto dal Capitano della Guardia di Candia Grimani in andando verso Levante sopra Ragusi, con giunto di fregata armata pur Ragusea, et per haver voluto prestare il dovuto termine di esser riconosciuto et per altri mali modi hanno provocato et posto in giusta neccessità esso capitano di operare come ha prudentemente fatto, quanto ben si conveniva, veniamo à dirvi coll'istesso Senato, che si come la vostra risposta alle lettere di essi Ragusei è stata molto propria et agiustata al bisogno... (Senato, Deliberazioni, Secreti, filza 143, bez paginacije i folijacije. U zapisnicima senatskih odredbi nalazi se samo dio ovog pisma Civranu, a nedostaje kraj s datacijom. No pismo je očito negdje iz sredine kolovoza 1630. jer iza njega neposredno slijedi senatsko pismo Civranu od 16.8.1630.)*

⁵⁹ *...esser nella Ser.ma Rep.ca la solita e sempre constante rissolutione et volontà di voler il dovuto rispetto verso li suoi rappresentanti et la manutenzione del quel posto proprio di principe, che con tanto studio et dispendio procura, et invigila alla quiete nel suo Colfo al servizio di sud- diti e cose loro, al beneficio de medesimi Ragusei, con quello insieme di tutti li naviganti di ogni stato et conditione (Senato, Deliberazioni, Secreti, filza 143, bez paginacije i folijacije).*

⁶⁰ 16. Agosto 1630 in Senato

Al capitano della guardia di Candia Grimani

Rimanemo molto sodisfati di quanto s'è operato da Voi con vigore, et con prudenza nell'acciden- te dell'incontro havuto in andando verso Levante sopra Ragusi, con le genti di fregata armata pur Ragusea, renitenti al dovuto termine d'esser riconosciuti, al prestar quel rispetto che ben si conve- niva à nostro rappresentante, et che con li mali et imprij modi, et termini usati vi hanno giusta- mente provocato alla rissolutione di fermar et trattener essa barca, et di corriger et reprimer l'ardire

Sve u svemu, iz perspektive Prejasne središnji problem ovog incidenta bilo je nepoštivanje mletačkog *dominio* nad Jadranom, odnosno odbijanje ormanice da je Grimani pregleda, a potom i oružani otpor dubrovačke posade i utvrda. Jednako tako, čini se da ni providur Civran ni mletački Senat nisu ozbiljno shvatili dubrovačke pritužbe na Grimanija. Upravo obratno, njegov oštar nastup shvaćen je kao učinkovito rješavanje problema i osveta mletačke časti, čime je slučaj, barem što se Venecije tiče, bio okončan.

Naravno, dubrovački Senat na stvari je gledao bitno drugačije. Neposredno nakon incidenta senatori su napisali četiri već spomenuta pisma - duždu, providuru, dubrovačkim trgovcima u Veneciji i ambasadorima u Istanbulu. U tim pismima izložili su svoje viđenje incidenta, žalili se na Grimanijevo ponašanje i tražili povratak zaplijenjene ormanice, a kao dodatna argumentacija duždu i providuru poslana je kopija gore spomenutog procesa.

Vjerojatno najvažnija diplomatska inicijativa bila je upućena u samu Veneciju. Već 1. kolovoza Senat je četvorici dubrovačkih trgovaca u Mlecima poslao pismo za dužda i kopiju procesa o incidentu. U odlučnom, čak iziritiranom tonu dubrovački senatori zahtijevali su od tih *ad hoc* predstavnika da hitno odu u *collegio*, predstave njihovo pismo i priloženi proces te traže odgovor koji bi odmah poslali natrag u Dubrovnik.⁶¹ Dubrovački trgovci trebali su tražiti da se ispravi ova ogromna povreda (*disordine, tanto notabile*) koju Republika ne misli podnositi i da se vrati ormanica "zaplijenjena s toliko drskosti" (*ritentuta con tanta temerità*). Senat im je priopćio da mogu unajmiti i advokata ako im se učini potrebno, a Republika će im promptno nadoknaditi troškove.

No unatoč energičnosti s kojom je pokrenuta ta diplomatska inicijativa, rezultat je izostao. Više od tri mjeseca kasnije, 13. studenog, Senat je iznova pisao toj četvorici Dubrovčana, ističući da još uvijek čeka vijesti što je bilo s pismom koje su trebali predstaviti duždu. Štoviše, senatori su saznali da je jedan od njih - ne precizira se tko - o ovom slučaju nešto pisao privatnim osobama, pa im se strogo naređuje da odmah pošalju vijesti jer je njihova dužnost da

et il mancamento d'essi Ragusei. Sopra di ciò sarà preso da noi opportunamente l'ispeditione che giudicheremo bene, con darne gl'ordini convenienti al Prov. Gen. Civran; in tanto habbiamo voluto col Senato confirmarvi il publico gradimento della vostra degna et lodevole rissoluzione et operatione nella predetta occasione, aggiustata al dovere, all'obbligo della vostra carica, al decoro, et alla dignità publica (Senato, Deliberazioni, Secreti, filza 143, bez paginacije i folijacije).

⁶¹ J. Radonić, *Dubrovačka akta*, III/1: 342-344, pismo Senata upućeno je predstavnicima: Antonio Criuonossi, Benedetto Fornari, Giovanni Petchi i Simone Vincenti.

o svemu prvo obavijeste vladu.⁶² Ipak, čini se da važnih vijesti zapravo nije bilo. Gotovo godinu dana nakon incidenta, u lipnju 1631, dubrovački Senat pisao je P. Benessi da još uvijek nisu primili nikakav odgovor iz Venecije, što su isprva pripisivali tamošnjoj kugi, ali im postaje jasno da se uzalud nadaju.⁶³ Kao što je očito iz spomenutog Civranovog odgovora na pismo Senata nakon incidenta, Dubrovčani zadovoljštinu nisu dobili ni od generalnog providura. Dapače, Civran je glatko prešao preko njihovih žalbi na Grimanija i samo im očitao bukvicu o poštovanju mletačke vlasti nad Jadranom.

Konačno, Senat je 11. kolovoza o incidentu pisao svojim poklisarima na Porti.⁶⁴ Ne znajući njihovu točnu lokaciju, Senat im je naredio da - ako se trenutno nalaze u Istanbulu, a ne s dvorom izvan njega - vijesti o lokrumskom incidentu zajedno s drugim *avvisima* priopće osmanskim velikodostojnicima. No poklisarima je rečeno da se ne žale, tj. da ne traže intervenciju Porte, nego samo spomenu taj slučaj, jer se još čeka reakcija dužda i generalnog providura čime se situacija može povoljno riješiti. Ako pak ambasadori nisu u Istanbulu, tada o svemu trebaju detaljno obavijestiti dubrovačkog dragomana koji jest tamo, ali on o ovom slučaju treba govoriti samo ako sazna da su se Mlečani već žalili, odnosno ako se ukaže potreba da opravda Dubrovnik. Anticipirajući uobičajene mletačke optužbe, Senat je naglasio da treba opovrgnuti tvrdnje da su u ormanici bili Uskoci i reći da se radilo o dubrovačkim podanicima koji služe za čuvanje grada. Drugim riječima, u nadi da će apeli duždu i providuru dati rezultata, dubrovački Senat nije želio dovesti sukob do eskalacije uvlačeći u to i Portu. No, na isti način na koji je izostala reakcija mletačkih vlasti, čini se da su izostale i bailove optužbe u Istanbulu, pa je problem s vremenom izbljedio.⁶⁵

⁶² LP, sv. 15, f. 124v, 13.11.1630.

⁶³ J. Radonić, *Dubrovačka akta*, III/1: 349. Ta misao izrečena je u kontekstu novog i još ozbiljnijeg incidenta s Grimanijem u vezi Lokruma.

⁶⁴ LL, sv. 45, f. 111r-112v.

⁶⁵ S dozom opreza to se može zaključiti iz činjenice da se nakon ovog pisma iz kolovoza 1630. u korespondenciji Senata sve do ožujka 1631. (f. 131r) ne nalazi nijedno pismo poklisarima harača. Također treba spomenuti da je sačuvan odgovor poklisara na ovo pismo dubrovačkih vlasti, datiran 30.8.1630. (*Isprave i akti*, 17. stoljeće, sv. 36, br. 1783/12). Poklisari pišu da ne znaju je li bailo išta poduzeo u vezi incidenta s Grimanijem jer se ne nalaze u Istanbulu. No ističu da njihov dragoman u svakom slučaju ne bi mogao braniti Dubrovnik jer je teško bolestan, možda čak na samrti. Stoga mu nisu pisali jer bi u slučaju njegove smrti bilo opasno kad bi se kod njega nalazile pisane vijesti o čitavom slučaju. Nažalost, nisu sačuvana kasnija pisma ovih ambasadora čime bi definitivno bile uklonjene dvojbe oko toga je li se o čitavom slučaju raspravljalo na Porti.

Epilog: početak krize?

U historiografiji se ova epizoda obično smatra početkom tzv. lokrumske krize, jednog od najžešćih diplomatskih sukoba između Dubrovnika i Mletaka, koji je trajao od 1630. do 1635. godine.⁶⁶ No, kao što će ovo potpoglavlje pokazati, pomnija analiza dokumenata otkriva da se u ljeto 1630. radilo tek o izoliranom incidentu. Lokrumska kriza - u smislu otvorenog jurisdikcijskog sukoba dviju republika oko Lokruma - zapravo je počela tek u proljeće 1631. godine.

Točnije rečeno, počela je glasinama: 24. ožujka 1631. generalni providur Civran piše mletačkom Senatu da je čuo da su Dubrovčani na Lokrumu sagradili neke nove zgrade. Stoga je tamo poslao jednog od pouzdanijih kapetana naoružanih barki s narednjem da potajno, pretvarajući se da nosi poštu za Kotor, izvidi situaciju. Kapetan se doista prošetao po otoku, zavirujući u samostan i crkvu te susrevši prilično sumnjičave radnike i jednog redovnika. Civran je svom dopisu priložio njegov detaljni izvještaj iz kojeg se, doduše, nije moglo doznati ništa osobito skandalozno, samo da se određeni radovi obnove događaju na lokrumskom samostanu.⁶⁷ Ipak, konkretnije vijesti providur je primio nekih mjesec dana kasnije, kada je mletački konfident iz Dubrovnika odgovorio na njegovo pitanje o izgradnji na otočiću. On je potvrdio da se događaju određeni popravci na samostanu, ali i dodao da su po narednju dubrovačkih vlasti uz jedan stari zid sagrađene drvene kućice koje se koriste za karantenu. Također je napomenuo da, koliko se može dokučiti, Dubrovčani na taj način planiraju malo po malo sagraditi pravi lazaret na Lokrumu, ako ih u

⁶⁶ Vidjeti literaturu citiranu u fusnoti 1.

⁶⁷ Civran piše: *Hebbo senitre à passati giorni che da Ragusei venisse fatto qualche accrescimento di fabbriche sopra il scoglio di San Marco dirimpetto à quella città, il che mi mosse à resolutione di espedire espressamente una delle barche armate in quel luoco con ordine al capo che scielsi delli migliori di dover con ogni diligenza andare osservando, et fuori et dentro tutti li particolari senza dare di se ombra ne sospetto alcuno.* S kolikom je tajnošću kapetan obavio svoju misiju, vidljivo je iz njegovog izvještaja u kojem napominje da čak ni časnik koji ga je pratio na šetnji Lokrumom nije znao ništa o njegovom zadatku i mislio je da nosi poštu za Kotor (PTM, busta 289: No. 121, 24.3. 1631). Treba napomenuti da je još u listopadu 1629. splitski knez dojavio da Dubrovčani grade nove *fabbriche* na Lokrumu, na što je Senat generalnom providuru naredio neka ih uvjeri da ih sami sruše ili, ako odbiju, neka to učine mletačke trupe. No to naredjenje očito nije provedeno u djelo (»Isprave za odnošaj Dubrovnika prema Veneciji.«, prir. Vikentij Makušev i Milan Šufflay. *Starine JAZU* 31 (1905): 256).

tome ne zaustavi Venecija.⁶⁸ Civran je Senatu spomenuo da je razmišljao da se osobno pozabavi time, ali odgodio je to kao stvar koja može pričekati.

Ipak, sam Senat potaknuo ga je da djeluje. Odgovarajući na njegovo pismo, senatori su providuru naredili da Dubrovčane opomene da uklone novotarije s Lokruma, a ukoliko “ugodnim načinima” i uvjeravanjima ne uspije postići da to učine, neka te nove zgrade sruši on sam.⁶⁹ Pribjegavši za početak “ugodnim načinima”, Civran je u svibnju napisao pismo dubrovačkim vlastima. To pismo, nažalost, nije sačuvano, ali se ponešto o njegovu sadržaju može doznati ne samo iz spomenute naredbe mletačkog Senata, nego i konsternirane reakcije dubrovačkih vlasti.⁷⁰ Naime, Civran je očito prozvao Dubrovčane zbog izgradnje drvenih kuća na otoku i tražio da ih sruše, a sve je to argumentirao tvrdnjom da je Lokrum, kao i samostan na njemu, zapravo posjed Mletačke Republike. To je jasno iz odgovora na njegovo pismo koje je dubrovački Senat poslao 23. svibnja 1631. Upozorivši providura da je potpuno pogrešno obaviješten, vijećnici nisu ostavili ni najmanje prostora za sumnju o svom stavu: “...jer je *ab Urbe condita* [Lokrum] bio pod našom neupitnom vlasti i naš neosporni posjed, a nadamo se da će tako i ostati sve do kraja svijeta... i stoga su toliki predstavnici Prejasne Republike prošli ovim krajevima, a nijednom nije palo na pamet da to dovede

⁶⁸ Civran piše: *Oltre le cose che feci riconoscer sopra il scoglio di S. Marco all'incontro de'Ragusi, riverentemente significate à V. Ser.tà, ho voluto ancor valerme d'alcun confidente per indagar più à dentro tutte le cose, et mi scrive che la fabbrica della chiesa, e monasterio di quei monaci, altro non sia che la reparatione delle cose vecchie, e rovinose, et ertitione d'un altare et d'un dormitorio che cadeva; effetti della buona mente del presidente loro, et stimoli ancora delli Ss.ri di quella città; che sopra il medesimo scoglio, per ordine delli medesimi Ss.ri, si siano fatte et accostate alcune case di legname al antico muro, e postevi à far la contumatia dentro quelli che da Venezia andavano giongendo; che il proposito loro sia per le congetture, che si potevano havere, d'introdur à puoco à puoco con questo ancorche debole rinovato principio, l'intiera construtione del lazzereto, quando non sia lor opposto per parte di V. Ser.tà (PTM, busta 289: No. 133, 22.4.1631).*

⁶⁹ *Quanto à quelle riparationi, e fatture di legname fatte da Ragusei allo scoglio di San Marco con ragionevol disegno in loro di portarsi à poco à poco alla costruttione quivi del lasaretto sarà bene per ostarsi ai principij, che col termine premeditato dalla vostra virtù li rendiate ammoniti à levar qualunque novità di fresco introdotte, e quando non bastassero li modi soavi, e le persuasioni per far che essi le tolgano da loro, volemo che le facciate levare voi stesso, come ben saprete fare con maniera pronta, et sicura per il fine della nostra sodisfattione, et dignità (Senato, Deliberazioni, Rettori, Registri, sv. 2, f. 35r-35v, 29.4.1631, ASV).*

⁷⁰ Ovo pismo, očito nastalo negdje u svibnju 1631, nije sačuvano u opsežnoj kolekciji diplomatskog materijala *Isprave i akti* 17. st. (ASMM) niti u nešto manjoj kolekciji *Miscellanea saec. XVII* u Državnom arhivu u Dubrovniku. Iako je njegova kopija vjerojatno po običaju priložena jednom od dopisa providura Civrana mletačkom Senatu nastalima u isto vrijeme, ti *dispacci* su, nažalost, nedostupni jer je rukopis u lošem stanju i recentno je povučen iz konzultacije (radi se o sljedećem kodeksu: PTM, busta 290, ASV).

u pitanje, jer su znali notornu istinu naše vjekovne vlasti nad tim otokom i tim samostanom..."⁷¹ Dubrovački senatori potom su naglasili da je lazaret na Lokrumu sagrađen od njihovih "otaca", a pokraj njega su podignute drvene kuće u kojima stanuju stražari. Stoga mole Civrana da im vjeruje da je posve pogrešno (*malissimamente*) informiran i da je taj otok "od davnina naš neupitan posjed i jurisdikcija" (*ab antiquitate di nostro assoluto possesso e dominio*).

Ovaj već ozbiljan sukob uskoro je eskalirao zbog jednog poteza mletačkog Senata. Očito isprovocirani negativnim izvještajem o Dubrovniku koji su u međuvremenu primili, ali i vijestima da su dubrovačke vlasti zaplijenile žito s nekog broda upućenog u Veneciju, mletački senatori nastupili su vrlo oštro. Bez da su doista dali šansu providuru Civranu da problem riješi diplomatskim putem, već 22. svibnja izdali su niz naređenja u vezi Dubrovnika upravo Gianbattisti Grimaniju, u tom trenutku kapetanu *Golfa*.⁷² Prva i glavna uputa Grimaniju bila je da patrolira između Ancone i Dubrovnika te hvata trgovačke brodove i usmjerava ih za Veneciju, kako bi kroz razne "neugodnosti" Dubrovčani naučili

⁷¹ *...imperoche ab Urbe condita è stato di nostra indubitata giurisdizione e di possesso assoluto, e speriamo in Dio che così sarà sino alla fine del mondo, perché come anco l'E. V. con somma sua prudenza ne accenna l'innouationi non sono mai ben intese, e perciò per quanti Rappresentanti della Serma Repca sono passati per queste parti nessuno si è indotto mai à toccar questo punto, come consapeuoli della notoria uerità del nostro immemorabile dominio di quello scoglio e Monasterio... (LP, sv. 15, f. 146r, 23.5.1631.)* Sličan sažetak providurova pisma nalazi se i u dopisu dubrovačkog Senata P. Benessi u Rim 26.6.1631. (J. Radonić, *Dubrovačka akta*, III/1: 347-348). Ovdje treba napomenuti da mletačka tvrdnja da je Lokrum pod vlašću Venecije i da se zove otok Sv. Marka nije tek prigodna izmišljotina. Otok se nazivao *scoglio di San Marco* i u dokumentima iz 20-ih godina 17. stoljeća, a 1626. providur brodovlja Senatu čak eksplicitno spominje *scoglio de San Marco di ragione della serenità vostra* (V. Makušev i M. Šufflay (ur.), »Isprave za odnošaj Dubrovnika prema Veneciji.«: 214, 223, 230, 256).

⁷² Na početku pisma Grimaniju senatori spominju izvještaj *del provveditor nostro general dell' isole ciò che nel suo passaggio per Ragusi è venuto à comprendere degli andamenti e mali modi tenuti da Ragusei contro il nostro servitio, et de pregiuditiij, et isprezzi usati da quelle genti per toglier non solo al commercio della scala di Spalato, ma di questa città stessa...* Kasnije u pismu, bez navođenja detalja, spominju i dubrovačko otimanje tereta brodu koji je vozio žito za Veneciju (*Senato, Deliberazioni, Rettori, Registri*, sv. 2, f. 55v-56r, 22.5.1631, pismo kapetanu *Golfa* Grimaniju). Treba naglasiti da su ova naređenja Grimaniju izdana već 22. svibnja, dakle samo tri tjedna nakon pisma u kojem su senatori providuru Civranu naredili da prvo pokuša diplomatskim putem riješiti pitanje spornih kućica. To je definitivno prekratak rok. Jednako tako, ova uputa nastala je dan prije dubrovačkog odgovora na Civranovo zahtijevanje da kuće na Lokrumu budu srušene - dakle, prije no što je mletački Senat uopće mogao znati za dubrovački odgovor na svoj zahtjev. S druge strane, očito je da dubrovačke vlasti nisu ni pomišljale da ispune mletački zahtjev, odnosno da diplomatsko rješenje nije bilo zaista izgledno.

da se ne isplati “sukobljavati s velikim vladarom poput Republike”.⁷³ Gotovo usput mletački je Senat potom dodao da Grimani također treba provjeriti jesu li Dubrovčani na Lokrumu izgradili neke kućice i ako ih pronade, treba ih srušiti.⁷⁴

Kao što je poznato, Grimani je ovo naređenje uskoro proveo u djelo. Došavši pred Dubrovnik s tri galije i dvije oružane barke 22. lipnja 1631, u zoru idućeg dana na Lokrum je iskrao dvjestotinjak ljudi. Mletačke trupe srušile su sporne kućice u blizini lazareta, a povukle su se s otoka tek nakon što su dubrovačke utvrde otvorile vatru na njih.⁷⁵ Za razliku od incidenta prije godinu dana, ova epizoda dovela je do ozbiljne panike među dubrovačkom elitom. Sjećanja na Lastovo bila još su itekako svježja pa je dubrovačka vlast na otvoreno prisvajanje Lokruma odgovorila manevrom uobičajenim za najteže situacije - tzv. internacionalizacijom krize. U nekoliko dana nakon incidenta, do 28. lipnja, Senat je napisao preko dvadeset pisama ključnim osobama europske politike: od pape, njemačkog cara, francuskog i španjolskog kralja, preko savojskog, firentinskog vojvode i genoveškog dužda sve do španjolskih potkraljeva te raznih ambasadora velikih sila u Veneciji i Rimu.⁷⁶ U svim tim pismima Senat je prepričavao svoju verziju incidenta, inzistirao na dubrovačkoj vlasti nad Lokrumom te se, uz više ili manje suzdržanosti, žalio na mletačka zlostavljanja.

Iz svega navedenog jasno je da ovi događaji iz proljeća i ranog ljeta 1631. predstavljaju istinski početak lokrumske krize. Incident iz ljeta 1630, kojim

⁷³ *Onde vi commetteremo col senato, che frequentando voi con la vostra diligenza bene spesso quelle marine, e scorrendo quel tratto d'Ancona à Ragusi cerchiate d'incontrare e fermare tutti li vasselli, devianndoli da quel camino, e dricciandoli con le proprie sicurezze in questa città, dove con incommodo uguale à quello, che li porgerete voi, e nelle contumacie e in altro, coll'acquisto de datij ancora per conto nostro, se li verra rimonstrando quanto disconvenga cimentarsi in qual si voglia modo con un Principe grande pari alla Republica, che in tanto ha mira di colpirla, in quanto stima di farli avvedere dell'intrapresa loro pregiudiciale, et al rispetto che se le conviene verso di noi (Senato, Deliberazioni, Rettori, Registri, sv. 2, f. 55v).* Grimani je također trebao razglasiti da sve to čini kako bi Dubrovčani naučili da ne ometaju mletačku trgovinu žitom.

⁷⁴ *... e con cio ve la passarete, et essequirete i nostri ordini con puntualità e vigore, riconoscendo anche se sopra lo scoglio di San Marco havessero i medesimi Ragusei piantate barache per contumacie à comodo della scala loro, e trovatele ne le farete disfare, sequendo quello ch'è stato altre volte ordinato nella materia stessa (Senato, Deliberazioni, Rettori, Registri, sv. 2, f. 56r).* U relativno rijetkoj eksplikaciji šire strategije, Senat potom dodaje da bi spomenute Grimanijeve akcije, zajedno s novim naređenjem bosanskog paše da osmanski trgovci moraju koristiti splitsku skelu i novim mjerama u vezi trgovačkih galija, trebale uvelike pomoći oporavku trgovine u Splitu.

⁷⁵ Najvažniji pregledi ove epizode su: A. Vučetić, »Dubrovčani na obrani.«: 97; R. Samardžić, *Veliki vek Dubrovnika*: 84; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*, II: 99.

⁷⁶ *LP*, sv. 15, f. 151v-166v. Još neka slična pisma napisana su i početkom srpnja (na primjer, f. 167r-171r).

redovito započinju historiografski pregledi te epizode, zapravo je izoliran događaj. Naime, ni tijekom tog prvog sukoba s Grimanijem ni nakon njega uopće nije postavljeno pitanje vlasti nad Lokrumom. Glavni predmet spora u tom trenutku je, iz dubrovačke perspektive, bilo nasilno ponašanje mletačkih trupa, a iz venecijanske perspektive, dubrovačko nepoštivanje mletačke vlasti nad morem. S druge strane, pitanje vlasti nad Lokrumom postaje središnjim problemom između Venecije i Dubrovnika u svibnju i lipnju 1631. I ne samo to, taj problem obilježavat će njihove odnose godinama potom: dugotrajan i iscrpljujuć sukob dviju jadranskih republika trajat će sve do ljeta 1635.⁷⁷

Drugim riječima, iz mletačkih dokumenata jasno je da Grimanijevo ponašanje 1630. nije bilo dio smišljene mletačke strategije prisvajanja Lokruma, kao što u klasičnim interpretacijama pišu R. Samardžić i V. Foretić.⁷⁸ Ta pretpostavka je prirodna i gotovo samorazumljiva zbog kronološke blizine dvaju incidenata s Grimanijem, kao i krize koja je uslijedila. No, isto tako, takva interpretacija je posljedica toga što su analize ove dvojice doista vrsnih povjesničara utemeljene isključivo na dubrovačkom izvornom materijalu. Dubrovački dokumenti tradicionalno su prožeti animozitetom i sumnjičavošću, čak paranojom spram Venecije i stoga je povjesničaru korektiv, ona poslovična *altera pars*, iznimno važan. Poanta je jednostavna, gotovo banalna: da bi se dobila jasna slika dubrovačkog 17. stoljeća, treba pitati i Veneciju.

Grimanijev izvještaj

U svežnju 922 serije *Provveditori da terra e da mar e altre cariche* nalaze se dopisi brojnih pomorskih magistrata Senatu iz 1630-1631. godine, a među njima je i izvještaj Gianbattiste Grimanija o incidentu pred Dubrovnikom.⁷⁹ Ovdje

⁷⁷ Doduše, treba naglasiti da je vlast nad Lokrumom bila samo jedan, iako iz dubrovačke perspektive sigurno najvažniji problem između Venecije i Dubrovnika. Drugi problemi oko kojih su se dvije republike sukobljavale u tom razdoblju bili su: sloboda plovidbe po Jadranu (bez plaćanja daća Mlečanima), vlast nad Sušcem i Moluntom, naknada šteta nastalih raznim mletačkim pritiscima na dubrovačku trgovinu, mletačka nastojanja da ograniče promet solju iz Dubrovnika, povrat ormanice koju je Grimani zaplijenio, itd. Za listu tih problema vidjeti konačni izvještaj dubrovačkog ambasadora Miha Sorgia nakon postignutog sporazuma s Venecijom 1635. godine (Antonije Vučetić, *Lokrum i odnošaji Dubrovnika sa Mlećima u XVII vijeku. Iz izvještaja poslanika M. Sorgia*. Split: A. Zannoni, 1889: 24-25).

⁷⁸ R. Samardžić, *Veliki vek Dubrovnika*: 83-84; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*, II: 98-99.

⁷⁹ PTM Busta 922: bez broja, bez folijacije. Izažavam duboku zahvalnost kolegici Francesci Mariji Gabrielli na nesebičnoj i dragocjenoj pomoći pri dešifriranju Grimanijeve barokne sintakse.

donosim transkripciju Grimanijevog izvještaja s razriješenim abrevijacijama i, zbog jasnoće, ponegdje moderniziranom interpunkcijom.

Serenissimo Principe,

Aviso altrettanto inaspetato quanto grande è stato l'ardire de Ragusei, ch'io porto à Vestra Serenità; poiche mentre continuavo il viaggio per l'armata con le conserve de signori Girolamo Marcello e Bernardo Morosini, trascorso oltre la città di Ragusi d'un miglio in circa, sentito da quella un tiro d'artiglieria senza balla, e veduto fumi, segni tra marinari & soldati ò di voler avisi ò d'implorar aiuto, repplicati da loro. Superato con li remi il vento gagliardo di Maestro, à quella volta mi spinsi, nel qual punto scopersi fusta ò fregata che tentava, come poi le riuscì, di procurar la salvezza con investire in terra rimpetto lo scoglio di San Marco. E fatto nel seguirla lo sbarco degl'armati, che teneva al numero di quaranta in circa, ben che prima le havessi con bandiera alla proda della mia galera fatto cenno di doversi accostare, e che per riconoscerla, al certo avviso che fuori di Castel Nuovo erano uscite doi fuste, haversi espedito con schiffo uno de miei migliori offitiali, non pote ad ogni modo la temerità di costoro trattenersi, che fortificati dietro trincee e congerie di sassi, non si dessero immediate à combattere, e con salva impetuosa di moschettate, non tentassero il danno di questa galera, che loro era più vicina, con le quali levorno immediate la vita à quattro miei huomeni di libertà de migliori, ferendone alcuni altri, e passando un braccio al mio primo capo de bombardieri, la qual balla si fermò nella guancia d'altro capo a prova, vicino à me, che per dar conforme al mio solito gl'ordini necessarij mi trattenevo à quella parte. Si procurò immediate sebene con sommo disvantaggio il risarcimento dell'ingiuria, e benche il vento sopradetto battendomi in terra mi facesse certa conoscere la frattura di queste galere, sostentandomi nondimeno con li remi, poste genti nelli schiffi di tutte tre, spaleggiandoli con le prove, con morte d'altri miei soldati, con ferita del mio capitano, e d'alcuni della galera Morosina, restò presa la fusta. Nel qual punto sopraggiungendo doi di questi cittadini Ragusei, dandosi arditamente à protesti, che quando non si lasciasse la fusta sudetta, desolate restariano queste galere, e nel punto medesimo del loro partire, sbarando la città molti tiri con balla, che vicinissimi scorserò fra le galere medesime, stimai proprio con rinfacciar l'attione, risponder loro ch'ero avezzo à perigli, e da quelle uscij salvo con le conserve et fusta senza punto sconcertarmi. Conosciuto questi poco dopo l'errore, mentre allo scoglio di Vostra Serenità mi trattenevo, mi espedirono

doi altri de più principali, incolpando l'ardire degl'assalitori, attribuendo il successo delle canonate al furor d'un histrione che soprintendeva quel giorno alla fortezza, attestorno incomparabile essere l'aflittione de loro signori, pregandomi à radolcire il mio animo, con eshibitioni di rendermi prontamente soddisfato. Io risposi loro aggradir sempre Vostra Serenità l'affeto de suoi vicini per la salvezza et indennità de quali senza pari s'adopera, restando il vantaggio et conservatione loro incarricata à suoi rapresentanti, essermi à questo effetto per li loro segni e tiri spinto à quella volta, e scoperta la fusta creduta di Castel Nuovo per la fuga et andamenti loro, restai obligato à seguirla, chiamatala prima all'obediencia con farle il segno et espedirle il mio schiffo, ma dagl'huomini di quella nel medesimo punto assicurati per l'avantaggio del monte e delle trincee esser io restato impetuosamente e fuor di dovere offeso, ingiuria tanto più grande quanto era provenuta da amici et dipendenti, con peggiori conseguenze per l'ostilità usata dalla fortezza, nello sbarro delle canonate, et per li pretesti, non con altro ogetto che d'avilirmi et necessitarmi al partire con scorno, il che però non essere seguito, ne per seguir mai à questa galea e conserve per aiuto particolare del Signor Dio, fatto ardito sempre dalla brama ch'io tengo di ben servire Vostra Serenità. Che le loro escusationi potriano esser gradite, mentre le genti sopravanzate dalla fusta fossero à me condotte, et castigato chi anch' dalla città aventarmi canonate, eccitandoli in accidente cosi grande, à render proprio e celere il rimedio. Replicarono essi le genti dalla stessa fusta essere sparse per quei monti e nascosto quel tale che soprintendeva agl'aritgliaria, togliermi all'hora la sodisfattione. Ond'io premendo negl'ultimi del discorso con parole generali, benche efficacissime, lasciai quelli confusi partire; et applicandomi alla salvezza di queste galere, mentre il vento girandomi à terra impetuosamente, mi infastidiva, convenni trattenermi per molte hore della notte, e nello spuntar dell'aurora, mi spinsi à questa volta, seguendomi con barche, usciti dal punto della mia partenza gl'ambasciatori, et assistendo à me questi illustrissimi passigieri, m'esposero tener ordine de loro signori di continuar à seguirmi, finche con loro riverenti supplicationi, non per quelli che malamente operarono, ma per gl'altri che s'affligono del seguito, havessero ottenuto dichiarazione del mio affetto. Che le colpe de soldati ch'erano nella fusta si facevano inescusabili, e grande l'ardire del castellano ma altrettanto il rispetto e la riverenza di quei buoni e prudentissimi cittadini, li quali impiegati nella formatione di diligente processo haveriano procurato sicuramente à rei severo castigo. Che la fusta benche di loro non era pretesa da me se non per gratia, ch'essendo diverso il mio senso assolutamente non ne haveriano più discorso,

che non solo quella dovesse restare alla mia dispositione, ma quasi m'eshibirono risarcimento degl'huomeni morti implorando repplicatamente la mia sola benignità. Al che stimai bene in questi tempi con senso meno rigoroso rispondere; che ingiuria et offesa più grande non potevo ricevere poi restai in tal maniera offeso, e provocato da gente nemica e dipendente fuori d'ogni dovere, e senza causa, mentre per loro servitio mi spinsi alla loro volta. Rappresentai il supremo possesso che tiene Vostra Serenità in questi mari, l'ordine di trattener li vasseli armati di qual si sia Principe benche grande, poiche altro non sono, disconci alla navigatione, et alla quiete, l'obbligo del più debole nel render obediencia al più potente in ogni luoco, il termine suavissimo con quale tratta Vostra Serenità con loro, come costantemente sempre vengono rintuzzate le temeriarie pretensioni; essere questi termini essenziali stati violati in questo accidente; tuttavia, che intenerito dalle loro supplicationi, mi dichiarivo nel mio particolare non pretender ne voler certo risarcimento de morti, benche assenda il danno ad un migliaro di ducati, donando io ciò, tutto che di ristrette fortune alla loro submissione. La fregata presa non essere più in potesta mia ma di Vostra Serenità, la quale condotta à Cattaro restarà à quell'Illustrissimo Viceprovveditore consignata, e che s'attenderano gl'ordini intorno à ciò, trattenendo io in tanto gl'affetti miei e regolando il disgusto; guardassero però bene che à loro nome havrei promesso all'Eccellenze Vostre che certamente quelli sarebbero stati severamente castigati. E perche fosse publica la dimostratione intendevo dovessero servire come condannati sopra le galere di questa squadra, il che pure era seguito d'altra gente, che non è molto tempo e che questo con buona mortificatione al castellano potesse radolcir gli animi d' Eccellenze Vostre, e render poi me particolarmente sodisfatto. E perche non restasse imperfetta la trattatione, obbligato io à spingermi all'armata, ricroessero all'Eccellentissimo Signor Generale di Dalmazia, implorando il suo benigno impegno, sodisfacendo quanto prima si fosse potuto, à quello spontaneamente m'hanno esibito, il che tutto dissero, et s'impegnorono d'eseguire, et con segni di non ordinaria riverenza, et altri effetti di sommissione finalmente partirono. Et io spintomi qui à Cataro, à questo Illustrissimo Viceprovveditore ho consignato la fregata sodetta con le robbe che in essa si ritrovavano, l'inventario delle quali invio qui occluso à Vostra Serenità, et mi incamino senza dilatione all'armata. Aggiungendo all' Eccellenze Vostre, haver sottrato qui à Cataro esser questo brigantino de Ragusi, che bene spesso s'impiega nell'arresto de vasselli, che stimano di lor servitio, conducendoli à forza d'artiglieria con violenza in porto, come bene può restar informata Vostra Serenità d'altre parti, ne lasciano costoro di far anche qualche danno, paliando

il tutto sotto nome di quelli di Castel Nuovo, nel qual luoco ritrovandosi tre fuste. Servitio publico sarebbe ch'alcuno vi tratenessi qualche giorno per veder di ridurli negl'aguati, che necessario certo sarà di porgere rimedio non lasciando proseguire le loro prave volontà poichè è cattiva et universale dispositione di questi confinanti essendosi armati quest'anno, tra Santa Maura, Prevesa, Dulcigno e *cassatum: Castel Nuovo*, undeci fuste che quando con li bottini sentissero l'allettamento del corseggiare al sicuro si farebbero, e di forze e di numero maggiori, e più infesti in quell'acque.

Di galera li 30 di luglio 1630.

Giovanni Battista Grimani

**ON THE “TEMERITY” OF RAGUSANS:
VENETIAN-RAGUSAN CONFLICT
IN THE SUMMER OF 1630**

LOVRO KUNČEVIĆ

Summary

The article investigates one of the most dramatic military incidents between the Venetian and the Ragusan Republic: the skirmish between three Venetian galleys with the Ragusan armed ship and fortresses in front of Ragusa on the 28 July 1630. The first part of the article is dedicated to the reconstruction of the events themselves, since the Ragusan and Venetian documents offer strikingly different versions of the incident. The second part investigates the aftermath of the event, i.e. the reactions of the two governments and the diplomatic initiatives which they undertook. Finally, the third part addresses the meaning and the consequences of this incident. In the first place, it questions the traditional interpretation which sees it as the beginning of the so-called Lokrum crisis, a long-lasting diplomatic conflict between Venice and Ragusa regarding the jurisdiction over that island. The text is based on the hitherto unknown corpus of Venetian documents which not only bring a wealth of new data, but also reveal a profound methodological problem inherent in relying exclusively on the Ragusan diplomatic sources. Finally, the appendix contains a transcription of an until now unknown report about the incident, written to the Venetian Senate by the commander of the *Serenissima*'s forces, Giovanni Battista Grimani.